

k n i h y a s p o l o č n o s ť

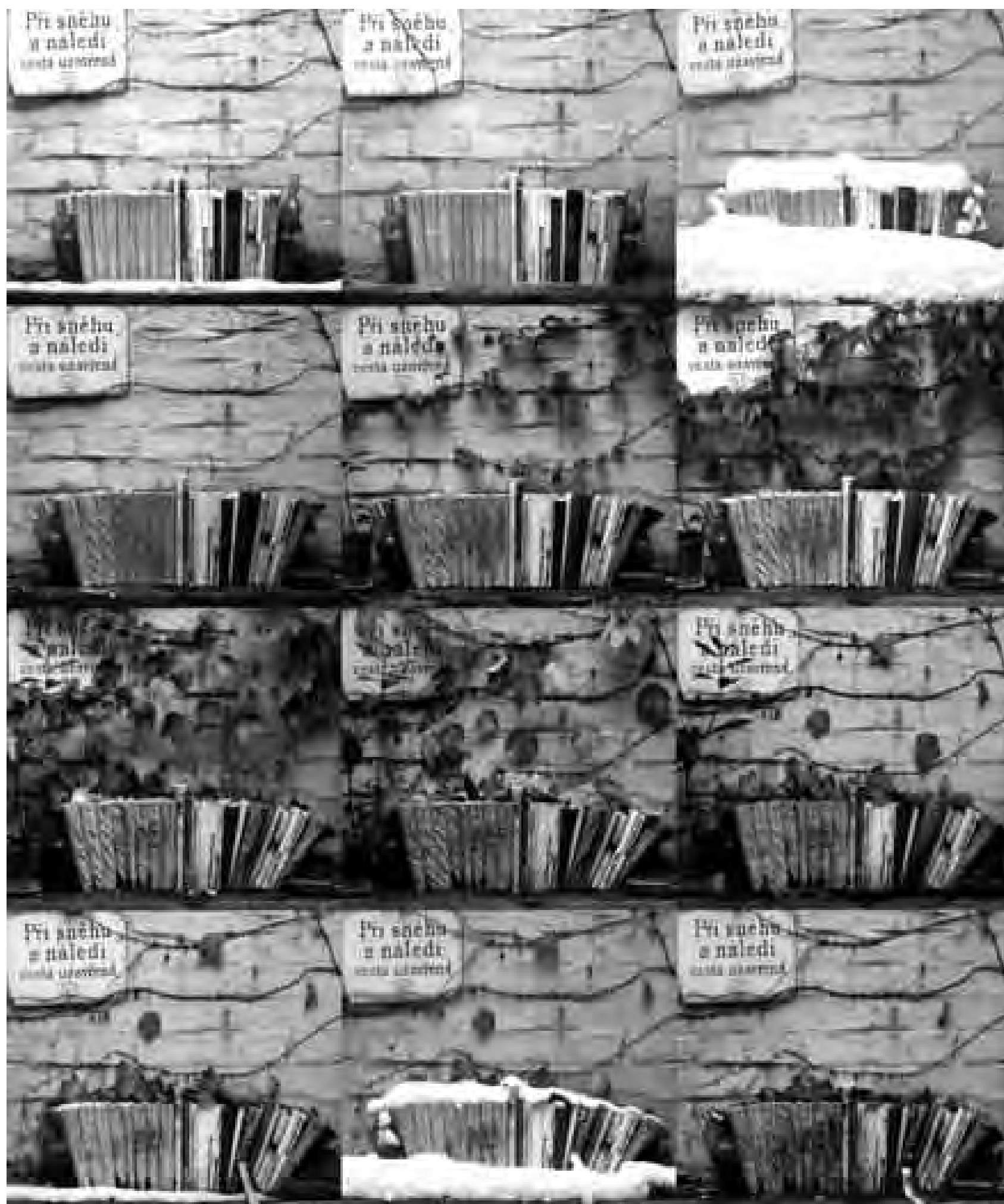
K & S

t r e t í r o č n í k

2 0 S k

2 0 K č

1/ 2006

Ladislav Kováč:

De profundis

2

Daniela Ostatníková:

Za hranicou rovnosti

3

Ivan Kamenec:

Disidenti v historiografii

4

Ivo Budil:

Zamyšlení nad
věrohodností konceptu
totalitarismu

5

Patrik Dubovský:

Smrtiaca tragédia
ľavického idealizmu

6

Marek Mocker:

Až na dno blahobytu

7

Hanuš Nykl:

Nové cesty v rusistice

8

Martin Bútora:

Krajina „za zrkadlom“

9

Boris Sopko:

Telo v psychoterapii

10

Petra Zemanová:

Rozprávka o mnohohlavom
drakovi

11

Lubica Kobová:

Čie slová/telá zavážia

12

František Gyárfáš:

Láska na všetky spôsoby

13

Jozef Kovalčík:

Foucault: nietzscheovský
osvietenec a filozof
literatúry

14

Štefan Jančo:

Svet si to kamsi šinie

14

Yehuda Lahav:

Okupácia izraelskej politiky

15

Celoživotní sprievodcovia

Uršuly Kovalyk

16

Za hranicou rovnosti

- ▲ Steven E. Rhoads
- ▲ Taking sex differences seriously
- ▲ Encounter Books 2004
- ▲ 240 strán
- ▲ 17,61 USD

- ▲ Simon Baron-Cohen
- ▲ The essential difference
- ▲ Basic Books 2003
- ▲ 271 strán
- ▲ 14 USD

riadne nadané deti v Bratislave na Slovensku). Harvardova univerzita prijíma len intelektovo najzdatnejších a v tejto kategórii muži podľa štatistik počtovo prevažujú. Treba však povedať aj to, že medzi tými najmenej intelektovo zdatnými opäť prevažuje mužské pohlavie. Je to dôsledok vyššej variability u mužov. Muži predstavujú v ľudskej populácii nevyvážených experimentátorov a ich skvelé vedecké úniky sú často kompenzované neschopnosťou prežiť život v sociálnej komunite a tešiť sa z medziludských vzťahov. Žena je skôr stabilizátorom ľudského rodu. Len nedávno bol v novembrovom čísle Science publikovaný článok prof. Barona-Cohena o jeho teórii hypermužského mozgu autistov. To všetko sú kamienky v kontexte chápania nepochopených dejov v mozgu ako základe ľudskej inteligencie. Keďže muži a ženy majú odlišné biologické poslanie, tak majú aj odlišné nástroje na to, ako toto poslanie naplniť, ergo majú odlišné schopnosti. Ženy sú inak vybavené ako muži a sú úspešnejšie v iných doménach ako vedeckých. Napríklad aj v tých, ktoré sa pred časom pokladali za patriarchálne – právo či medicína. Tu sa môžu uplatniť schopnosti žien vyplývajúce z bilaterálnejšieho fungovania ženského mozgu, čo umožňuje ženám zvažovať dôsledky svojich činov, vynikať v urovnávaní konfliktov a byť vynikajúce v diplomacii medziludských vzťahov. Analytická ľavá hemisféra je u žien spojená väčším množstvom dráh s emotívnou pravou hemisférou, kým mozog mužov je viac lateralizovaný, preto pri konkrétnej kognitívnej činnosti sú schopní potla-

Emancipácia žien v súčasnosti začína prinášať prvé trpké ovocie. Spoločnosť začína mať rovnaké očakávania čo sa týka správania, reakcií, ale aj výkonov u mužov aj u žien.

Čo si myslíte o ženách vo vedúcich politických funkciách? A aká prvá myšlienka vám prejde mysľou, keď počujete o vysokoškolskom docentovi, ktorý si vyberá materskú (rodičovskú) dovolenku? Ak sú rozpaky súčasťou vašich pocitov, tak ste sa nestotožnili so súčasným spoločenským trendom hlásajúcim rovnosť oboch pohlaví vo všetkých sférach kultúrneho a spoločenského života. Termín gender mainstreaming nadobudol rozmanité interpretácie, zachádzajúce za hranice rovnosti šancí, stotožňujú ju s rovnosťou schopností oboch pohlaví vykonávať tie isté kognitívne záťaž a úlohy. Tieto interpretácie následne prinášajú požiadavku paritného zastúpenia žien v oblastiach, ktoré boli doménou mužov a v krátkom čase sa pravdepodobne rovnaké požiadavky budú kládať na mužov v doménach, ktoré doteraz patrili ženám.

V januári 2005 vypukol škandál zivený médiami ako následok výrokov prezidenta Harvardovej univerzity Lawrence Summersa, ktorý hovoril o väčšom zastúpení mužov medzi vedcami a inžiniermi. Vyšší počet vedeckých doktorátov získaných mužmi odôvodnil tým, že muži sú lepšie vybavení pre vedeckú prácu na veľmi vysokej úrovni ako ženy, ktoré okrem toho nemajú taký záujem obetovať sa kvôli zotrvaní na vysokom pracovnom poste. Hneď bol označený za arrogantného utláčateľa ambícií žien a jeho zbrabrané štatistické ukazovatele sa stali príčinou prehodnocovania postavenia žien vo svete vedy. Súčasná spoločenská klíma prinútila prezidenta Summersa ospravedlňovať sa, i keď podľa mňa nemá za čo.

To, čo hovoril, je len odrazom vyššieho percenta študentov mužského pohlavia na top univerzitách v USA (ale napríklad aj na Škole pre mimo-

a starostlivosťou o plod a dieťa (duševná rovnováha, pohoda). Testosterón, mužský pohlavný hormón, ovplyvňuje mozgovú architektúru už v období prenatálneho vývinu a prejaví sa už krátko po narodení. Chlapcov viac zaujímajú pohybujujúce sa objekty, kým pozornosť dievčat častejšie upúta ľudská tvár. Odlišné zmyslové vnímanie oboch pohlaví charakterizuje aj dospelých ľudí. Rozdielne vnímame farby, krajinu, domov, ľudí, krásu a súlad.

Zaujímavé je potvrdenie vplyvu hormónov na atraktivitu žien v očiach mužov počas mesačného cyklu. Muži vnímajú ženu ako atraktívnejšiu v periovulačnom období, keď je pravdepodobnosť oplodnenia najvyššia, čo z populačného hľadiska zvyšuje jej hodnotu.

Typické predstaviteľky ženského pohlavia s relatívne vysokou hladinou estradiolu, jedného z estrogénov, nielenže majú svetlejšie vlasy, ale aj typicky ženské správanie, citenie a rozmyšľanie, čo znamená spojenie rozumu s citom a upriamenosťou na rodinu, komunikáciu a pomoc iným. Sú to ženy s nižšími hladinami testosterónu. Vysokotestosterónové ženy (v rámci fyziologických hladín) sú zväčša veľmi ambiciózne so sklonom k asertivitě, zamerané na používanie svojich rozumových schopností a dosiahnutie úspechu, majú vodcovské sklony, sú zväčša menej komunikatívne a nevyberajú si povolania s vykonávaním charitatívnej činnosti. To sú tie ženy, ktoré môžu ohroziť mužovu kariéru a spoločenské postavenie. Vo všeobecnosti sú ženy viac zamerané na spoluprácu (a to aj v pracovnom kolektíve), kým muži sa koncentrujú na víťazstvo.

Testosterón, mužský pohlavný hormón, uspôsobuje muža na to, aby svojím mužným zjavom vzbudil pocit ochrany a bezpečia budúcej matke počas obdobia, keď sa musí starať o dieťa. A táto doba je u človeka, na rozdiel od iných mláďat, pomerne dlhá. Tiež chráni muža pred neúspechom, stratou sebavedomia, slabosťou a psychi-

však nefunguje, pretože ženský mozog je už od čias vnútro maternicového vývinu „naprogramovaný“ na závislosť od usporiadania okolia („field dependent“). Inými slovami, ženy sú globálne a na to, aby mohli naplniť svoje schopnosti, potrebujú mať okolo seba usporiadanú štruktúru okolia. Každú zmenu ihneď postrehnú a zmeny v prostredí ich vedú rozrušiť. Muži sú od usporiadania svojho okolia nezávislí, sú analytici, vedú sa dobre orientovať aj v neznámom prostredí a nezaťažujú to ich psychiku. Príkladom môže byť nakupovanie v supermarkete. Muž ide podľa nákupného plánu – rozmyšľa o tom, kde nájde, čo potrebuje, a ako najjednoduchšie zvoliť trasu, aby nakúpil všetko, čo má podľa poradia dôležitosti napísané na lístku. Žena prechádza regálmi – kúpi, čo ju momentálne osloví, stratí veľa času, a keď príde domov zistí, že vôbec nenakupila, čo potrebovala, ale čo ju upútalo. Ak však majú ženy rozvinuté priestorové schopnosti, tak po-

Nie je pravda, že ženy sa v určitých profesiách neuplatňujú len preto, že ich muži nechcú medzi seba pustiť.

tom podávajú lepšie výkony ako muži a výsledky vyšetrenia pozitronovou emisnou tomografiou dokazujú, že spotrebujú menšie množstvo energie na riešenie mentálnych úloh ako muži s rovnakým výsledkom. V skupine tých najlepších ľudí s logicko-matematickými schopnosťami sa udáva pomer mužov a žien 13:1.

V tejto súvislosti je zaujímavé zistenie, že priestorové schopnosti korelujú s hladinami testosterónu u oboch pohlaví, čo sa potvrdilo aj na vzorke slovenskej populácie. Muži s nižšími koncentraciami testosterónu v rámci ich fyziologického rozpätia dosahujú lepšie výkony v priestorových testoch v porovnaní s tými mužmi, ktorých hladiny tohto mužského hormónu sú nadpriemerné. U žien je to naopak – tie, ktoré majú vyššie fyziologické hodnoty, lepšie prospievajú v testoch na orientáciu v trojrozmernom priestore ako tie s nižšími hladinami v rámci normy. Z toho vyplýva hypotéza optimálnej hladiny testosterónu pre priestorové schopnosti, ktorá, zdá sa, leží v nižších mužských hladinách testosterónu a v oblasti vysokých hladín u žien. Tu je na mieste použiť termín bipotencialita, pretože tí, ktorí dosahujú najlepší výkon v týchto abstraktných schopnostiach (ktoré majú súvis aj s logicko-matematickými schopnosťami) sa k sebe približujú hladinami testosterónu, ktorý zákonite ovplyvňuje aj ostatné nekognitívne charakteristiky konkrétnych jedincov. Z toho zasa vyplýva, že tí najvýkonnejší v povolaniach vyžadujúcich abstraktné logické vedecké myslenie by mali byť práve tí bipotenciálni, alebo androgýnni.

Ak nastala v spoločnosti zmena v zmysle búrania mýtov o lepších schopnostiach mužov v intelektovo náročných úlohách (a povolaniach), tak by sa mala asi odraziť aj na zmenách rodovej identity mladej generácie univerzitných doktorandov a postdoktorandov. Existujú indície, že v tejto skupine by mali byť tí najviac androgýnni jedinci, ktorí majú zmiešané mužské a ženské znaky (muži skórujú slabšie v maskulinite a ženy skórujú slabšie vo femininite). Autor knihy Taking sex differences seriously Steven E. Rhodes nie je ani lekár, ani biológ, a napriek tomu nabral odvahu osvetliť, ako ďaleko je šíriaca sa doktrína pohlavnej neutrality od skutočnosti. Výsledky jeho pozorovaní ako univerzitného pedagóga potvrdzujú biologické základy rozdielov mužov a žien.

Podľa môjho názoru rovnoprávnosť neznamená, že v profesiách typicky mužských treba zamestnávať aj určité percento žien alebo že v politike treba za každú cenu „presadiť“ určité

percento žien. Nie je pravda, že ženy sa v určitých profesiách neuplatňujú len preto, že ich muži nechcú medzi seba pustiť. Proti tomuto argumentu stoja čísla, ktoré hovoria, že medzi študentmi, ktorí sa hlásia na architektúru je 50 percent žien, medzi architektmi v praxi však nájdeme len 9 percent žien. Naša biologická výbava sa v ostatných postemancipačných rokoch prekrýva popularizáciou rovnosti. Táto skutočnosť má však svoju daň, ktorej prejavom sú problémy chápania seba samých s následným vnútornými konfliktmi a rozpormi. V spojení s biologickou, afektívnou a kognitívnu rozdielnosťou sú zdrojom kontroverzií a nepochopenia.

Myslím si, že my ženy by sme mali preukázať svoje schopnosti napríklad aj tak, že by sme sa k svojej intelektuálnej výbave nielen priznali, ale sa k nej aj hrdo hlásili. Rozdiely treba chápať ako hlboko zakorenené v prirodzenosti muža a ženy a ako potrebné pre zdravý vývin ľudskej spoločnosti. A keď ich pripustíme a pochopíme, nemusia byť zdrojom rozporov, ale naopak, zdrojom pre nájdenie spoločnej cesty životom na základe známeho prítahovania sa protikladov.

A celkom na záver jedna výzva na zamyslenie: aký by bol svet, keby bol pohlavne mentálne neutrálny? Nudný... už len z toho dôvodu, že by nemal kto rozprávať vtipy, v čom jednoducho držia prvenstvo muži, ale ani by ich nebolo komu rozprávať, lebo ženy sú ich najlepšimi poslucháčmi.

Daniela Ostatníková

Julija Kljajic, Bez názvu, 2000

Disidenti v historiografii

- ▲ Petr Blažek (ed.)
- ▲ **Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989**
- ▲ Dokořán 2005
- ▲ 355 strán
- ▲ 479 Sk

– teda opozície a odporu voči „normalizačnému“ režimu; druhý blok v štyroch kapitolách opisuje reflexiu na československé udalosti v zahraničí, resp. na priamu či nepriamu spoluprácu českého a slovenského disentu s ideovo príbuznými organizáciami v susedných krajinách (autori P. Kenney a J. Rychlík). Táto „zahraničná“ reflexia sa však netýka iba normalizačného obdobia, ale dve štúdiá (autori L. Kamiński a T. Vilímek) podávajú zaujímavý a u nás doteraz neznámy obraz o ohlase „pražskej jari“, resp. vpádu armád Varšavskej zmluvy do Československa v auguste roku 1968 v poľskej a vo východonemeckej spoločnosti. Práve spomínané udalosti sa v týchto (no asi aj v iných krajinách „socialistického bloku“) stali istým impulzom, medzníkom ideového i organizačného formovania antitotalitnej protikomunistickej opozície či priameho odporu.

Prvý blok zborníka možno rozdeliť do niekoľkých tematických častí. Prvé dve štúdiá majú takpovediac teoretický, zovšeobecňujúci charakter. P. Blažek sa zaoberá jednak historiografickými problémami bádania antikomunistického odboja v postkomunistických krajinách a v Československu zvlášť, jednak sa pokúša typologicky vymedziť, resp. upresniť termíny, akými sú opozícia, odpor, odboj – pokiaľ sa používajú v súvislosti s komunistickým režimom. Autor tu komparuje podmienky nielen v Česku a na Slovensku, ale aj v iných krajinách a zároveň ich porovnáva s prejavmi odporu v predchádzajúcich obdobiach – hlavne v 50. rokoch 20. storočia. Ďalším objektom Blažkovho výskumu a interpretácie je periodizácia vývoja opozičných aktivít v Československu, resp. vnútorné, no často sa navzájom prekrývajúce organizačné i ideologické členenie protikomunistickej opozície. Autor štúdié však nementoruje, ale dáva čitateľovi podnety na vlastné úvahy a myšlienkové dotváranie skúmaných problémov. V tomto duchu sa nesie aj štúdiá historika M. Otáhalu (sám bol príslušníkom disentu), ktorý sa zaoberá zložitou, niekedy protirečivou i konfliktnou cestou formovania programovej orientácie jednotlivých opozičných zoskupení v čase „normalizačnej éry“. Autor poukazuje na spoločné, navzájom sa prelínajúce, niekedy i negujúce sa programové východiská disidentských skupín, čo bolo vzhľadom na ich ideovú orientáciu a kádrové zloženie (od náboženského disentu cez občianske, ekologické, umelecké undergroundové skupiny, až po bývalých príslušníkov KSC, ktorí boli aj v disente najlepšie organizovaní) úplne prirodzené. Istým integrujúcim činiteľom tu bola nesporne Charta 77, ktorá však svojím skutočným vplyvom zasiahla veľmi malú časť dobovej československej spoločnosti. (Za dvanásť rokov jej existencie sa k nej otvorene prihlásilo iba necelých dvetisíc obyvateľov.) Bolo to spôsobené jednak apatiou občanov k politickým udalostiam, nedostatočne mobilizujúcou príťažlivosťou jej programu, jednak a hlavne všade prítomným strachom z tvrdých odvetných opatrení vládnej moci. Štúdiá naznačuje, že programové spory vnútri disentu sa netýkali vzťahu k existujúcej, ale k budúcej politickej moci. Ak časť odporcov režimu ostávala na platforme tzv. nepolitickej politiky, iná časť opozície už pragmaticky uvažovala o budúcom vlastnom podiele na vládnej moci. Otáhal zároveň konštatuje morálny význam a prínos nielen Charty 77, ale aj ďalších programových dokumentov a aktivít, ktoré sa vládnej moci nepodarilo až do konca komunistického režimu nikdy celkom zlomiť.

Slovenská problematika sa v „teoretických“ statiach zborníka objavuje dosť sporadicky, a preto treba uvítať zaradenie osobitnej štúdie N. Kmeťa o opozičnom hnutí na Slovensku – vo všetkých jeho hlavných formách a etapách v rokoch 1968 – 1989. Autor rekonštruuje disidentské hnutie na Slovensku a upozorňuje, že jeho slabosť či málopočetnosť vyplynula aj z faktu, že tunajší normalizačný režim bol me-

Autorom nešlo iba o vypočítavanie viac či menej známych historických faktov, ale o hlbšie preniknutie do skúmanej problematiky, nevyhýbajúc sa pri jej interpretácii ani upozorneniam na vnútorné rozpory, konflikty i slabiny antitotalitnej opozície.

nej drastický než v Českej republike a „programovo nevyrábal“ odporcov, ktorí sa tu grupovali najmä v rámci cirkevných štruktúr, resp. medzi jednotlivcami z umeleckého, vedeckého a intelektuálneho prostredia. Ďalšie štúdié prvého bloku zborníka sa zaoberajú užšími, konkrétnymi témami: J. Cuhra píše o odpore katolíckej cirkvi

voči normalizačnému režimu v Česku; M. Vanek približuje aktivity ekologických hnutí; L. Veselý zase poukazuje na undergroundové akcie umeleckých zoskupení, ktoré sa týmto spôsobom snažili oddeliť od oficiálnej kultúry, pričom niektorými svojimi ultramodernými prejavmi narážali na nevládu nielen vládnych štruktúr, ale aj mnohých príslušníkov disentu, čo vyvolávalo isté nedorozumenia. Osobitná štúdiá (autor J. Pažout) je venovaná činnosti Výboru na obranu nespravodlivo stíhaných, ktorý pôsobil v rokoch 1978 až 1989. Výbor bol vari najviac (personálne i programovo) prepojený s Chartou 77 a stal sa veľmi známou skupinou aj v zahraničí. Zaujímavá a osviežujúca objavná je stať K. Bendovej o ženách v Charte 77 a v disente vôbec. Autorka poukazuje na doteraz málo známu a nedocenenú úlohu žien – jednak ako priamych účastníčok opozičných aktivít

protestujúcim obyvateľom aj domáca československá armáda a celková situácia nadobudla charakter mimoriadneho stavu. Situáciu v Brne krátko pred pádom komunistického režimu sa zaoberá R. Vévoda. Autor ukazuje na „politickú slepotu“ a absolútnu neschopnosť sebareflexie vládnucich štruktúr (A určite sa to netýkalo iba Brna!) reagovať na vývoj domácej i medzinárodnej situácie na konci osemdesiatych rokov.

Tri štúdié zborníka osvetľujú problematiku antikomunistickej opozície takpovediac z druhého brehu – teda z pohľadu politických a mocenských orgánov totalitného štátu. R. Schovánek poukazuje na opatrenia československej kontrarozvedky proti československému politickému exilu; P. Tomek prináša fakty o neúspešnej snahe bezpečnostných orgánov štátov sovietskeho bloku v Európe monitorovať a navzájom sa informovať o aktivitách „vnútorného nepriateľa“. Tento plán, iniciovaný sovietskou KGB však stroskotal na postupujúcej vnútornej erózii komunistických režimov v príslušných krajinách. Najobsiahlejšia štúdiá celého zborníka od P. Žáčka prináša podrobnú (u nás dnes veľmi aktuálnu, no stále málo poznanú) rekonštrukciu činnosti orgánov Štátnej bezpečnosti pri získavaní spolupracovníkov pre vlastné spravodajské zábery. Autor sa však nevenuje iba „normalizačnému“ obdobiu, ale túto činnosť Štátnej bezpečnosti sleduje už od roku 1947.

Pozoruhodná a v mnohých smeroch inšpiratívna publikácia je doplnená zväčša „neošúchaným“, verejnou málo poznaným fotografickým materiálom.

Ivan Kamenec

Fotografická skupina J. B., 2D-3D, 2005

Zamyšlení nad věrohodností konceptu totalitarismu

Karl Dietrich Bracher hovořil o „tabuizaci pojmu totalitarismus a inflaci pojmu fašismus“ mezi odbornou veřejností od šedesátých let dvacátého století. Levicově orientovaní historici odmítali srovnávání povahy komunismu a nacismu. Politologická nebo sociologická terminologie se vůči totalitarismu chovala ostýchavě, případně jej odkazovala do hájemství pomíjivé historické zkušenosti jako pouhý překonaný ideologický nástroj a mobilizující slogan studené války. Polysémantické kontinuum prostupující vědy o člověku znemožňovalo ustavit normativní platformu, o níž by se kritická analýza totalitarismu mohla opřít.

Seriózní studium zločinů totalitarismu bylo v západním akademickém prostředí zastíněno „zločiny západního imperialismu a kolonialismu“ ve Třetím světě; autoři jako Francis Fanon nebo Edward Said se prosadili vůči Arthuru Koestlerovi a Alexandru Solženicynovi. Například pojem „orientalismus“ požívá dnes navzdory určité vágnosti a kontroverznosti větší vážnosti a vyznačuje se nekonkrétně větší „politickou korektností“ než termín „totalitarismus“.

Na počátku devadesátých let dvacátého století se zdálo, že pojem „totalitarismus“ bude tolerován pouze jako projev terapeutické sebereflexe východoevropských intelektuálů v epoše transformace. Kniha Michala Halberstama *Totalitarianism and the Modern Conception of Politics* (1999) nebo Abbotta Gleasona *Totalitarianism, The inner history of the cold war* (1995) nicméně naznačily obrat a opětovnou rehabilitaci termínu. Zejména po 11. září 2001 se mnozí autoři zabývají využitelností tradiční kategorie totalitarismu pro porozumění a studium vzestupu islámského fundamentalismu jako další vážnou historickou výzvou, jíž musí západní liberální demokracie čelit.

V České republice vyšla kromě překladů některých klasických děl studie *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů* od Stanislava Balíka a Michala Kubáta (2004) a v květnu 2005 se na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni konalo interdisciplinární sympozium o totalitarismu, z něhož bude vydán sborník a které by mělo založit tradici pravidelných odborných setkávání věnovaných zmíněné problematice. Výzkum totalitarismu, pokusu uzavřít moderní svět do vypočitatelného a předvídatelného kosmu, a to i na úkor lidské svobody, je zpět.

Zdá se, že do vlny opětovného zájmu o kritické studium totalitarismu náleží i kniha Tomáše Zálešáka *Diablova práca*, *Úvahy o totalitarismu*, čtivá a výmluvná obhajoba náboženského výkladu geneze velkých totalitních hnutí moderní doby. „Diablova práce“ spočívá podle Rogera Scrutona, a

lidského náboženského instinktu, který proniká jeho prostřednictvím ve zvrácené a destruktivní podobě skrze sekularizovanou tvář novověku.

Není to samozřejmě jediný možný výklad historického vzestupu totalitarismu. Martin Greiffenhagen se domnívá, že většina autorů zabývajících se totalitarismem se přiklání především ke čtyřem nejrozšířenějším interpretacím zmíněného fenoménu. První z nich pojímá totalitarismus jako extrémní formu tradiční, autokratické vlády; podle druhé jde o moderní variantu gnosticismu, třetí podává takzvaný machiavelistický výklad a podle čtvrté představuje totalitarismus ohlas politických teorií osmnáctého století, především Rousseauova díla. Jsem přesvědčen

hradního či politického náboženství (Ersatzreligion). Tomáš Zálešák se opírá o důkladnou četbu filosofických a teologických tezí Erica Voegelina, jenž se snažil o ustavení světytelné politické a filosofické antropologie, Hannah Arendtové, která viděla příčiny vzestupu moderního totalitarismu v radikalizaci „osamělého davu“, zrozeného z krize přechodu mezi tradiční a moderní společností, a Rogera Scrutona, jehož více či méně originální filosofující glosy inspirovaly již čtvrtstoletí střeoevropské konzervativní myslitele.

Není to rozhodně špatná volba, ovšem vzhledem k autorovým ambicím je to – obrazně řečeno – totéž, jako kdyby se NASA pokoušela v současné době realizovat expedici k Marsu za použi-

mácích prací stojí za zmínku ještě raná, ale vlivná studie Václava Bělohradského *Krise eschatologie neosobnosti*. Ze zahraničních badatelů se v uplynulých letech zabýval religiozní povahou moderního totalitarismu proslulý izraelský sociolog Shmuel Noah Eisenstadt v komparativní publikaci *Fundamentalism, Sectarianism and Revolution, The Jacobin Dimension of Modernity* (1999), jež zkoumá paralely mezi tradičními totalitními a soudobými fundamentalistickými hnutími, a Stefan Rossbach, autor knihy s výmluvným názvem *Gnostic Wars, The Cold War in the Context of a History of Western Spirituality* (1999). Tyto námitky nejsou samoučelné, protože jsem přesvědčen o tom, že obeznámenost se zmíněnými díly by umožnila Tomáši Zálešákovu pojednat problematiku totalitarismu jako gnostického hnutí na výrazně vyšší úrovni konceptualizace a s daleko větší přesvědčivostí.

Absence autorů, kteří studovali formování moderních totalitních hnutí v konkrétním intelektuálním, sociokulturním a historickém kontextu (například Michel Winock, Roger Griffin, James Gregor apod.), způsobila, že Zálešákovu pojednání konkrétní historické látky trpí častým schematismem.

Ve střeoevropském kulturním prostoru naléhavě potřebujeme kritický rozbor konceptu totalitarismu odpovídající nárokům počátku jednadvacátého století a musíme se seriózně zabývat jeho případnou souvislostí se vzestupem islámského fundamentalismu. Tento ambiciózní úkol ale nelze splnit na základě intelektuálního horizontu, který v zásadě nepřekračuje obzor šedesátých let dvacátého století.

Ivo Budil

Absence autorů, kteří studovali formování moderních totalitních hnutí v konkrétním intelektuálním, sociokulturním a historickém kontextu, způsobila, že Zálešákovu pojednání konkrétní historické látky trpí častým schematismem.

o tom, že za zmíněnými čtyřmi interpretacemi se skrývají dvě obecnější konceptualizace, z nichž první vychází z klasické politologické teorie a zdůrazňuje změněné technologické předpoklady výkonu politické moci, zatímco druhá čerpá z antropologie politické imaginace a sleduje znovuzavedení sakrálna a vliv symbolické imaginace na politický život moderní doby.

Při analýze totalitarismu jako transpolitického fenoménu Zálešák vycházel ze tří moderních elementů vytvářejících „trojúhelníkový“ explanační rámec, jehož součástí je fenomén moderní masy, revolučního vůdce a ná-

ti technologie, jež se osvědčila v roce 1969 během prvního přistání na Měsíci. Pokud zůstaneme v rámci našeho kulturního okruhu, pak je překvapující, že Tomáš Zálešák nezmiňuje českého germanistu a svérázného filosofa Rio Preisnera, který se ve svých početných kontroverzních, ale nepřehlédnutelných dílech (*Kritika totalitarismu*, *Až na konec Česka, Kultura bez konce, Česká existence, Americana*) stal od počátku sedmdesátých let dvacátého století v návaznosti na Gustava Siewertha a Erica Voegelina průkopníkem gnostické interpretace totalitarismu v bývalém Československu. Z do-

- ▲ Tomáš Zálešák
- ▲ *Diablova práca*
- ▲ Kalligram 2005
- ▲ 199 stran
- ▲ 210 Sk

V historickém a politickém smyslu lze označit epochu mezi Mussoliniho nástupem k moci (1922) a Stalinovou smrtí (1953) za „zlatý věk“ totalitních režimů, kterým se ve zmíněném údobí málem zdařilo ve světovém měřítku eliminovat liberální demokracii. „Zlatý věk“ konceptu totalitarismu přišel během prvních dvou desetiletí studené války, kdy vycházela klasická díla Hannah Arendtové, Carla Joachima Friedricha, Zbigniewa K. Brzezinského a Raymonda Arona a literární fikce a svědectví George Orwella, Arthura Koestlera, Thomase Manna, Alexandra Solženicyna nebo Eliase Canettiho. Věřitelnost pojmu totalitarismus byla založena na identifikaci komunismu a nacionálního

Na počátku devadesátých let dvacátého století se zdálo, že pojem „totalitarismus“ bude tolerován pouze jako projev terapeutické sebereflexe východoevropských intelektuálů v epoše transformace.

socialismu jako strukturálně podobných politických systémů. Poté nastal „ústup ze slávy“. V říjnu 1985 položil v periodiku *Commentary* historik Walter Laqueur otázku, zda existuje či zda někdy vůbec existoval takový fenomén jako totalitarismus. Byl to jeden z mnoha projevů frontálního útoku na relevantnost pojmu totalitarismus, k němuž docházelo v uplynulých desetiletích v západních politických vědách.

kterého se Zálešák odvolává, v tom, že totalitní transformace reality je doprovázena náboženským entuziasmem, to znamená vírou v uskutečňování nejvyššího dobra. Tomáš Zálešák označuje komunismus, fašismus a nacismus za tzv. egofanickou revoltu, imanentizovanou gnozi v podobě totalitní ideologie zaplňující prázdnotu, již zanechalo abdikující křesťanství. Totalitarismus údajně poskytl výmluvný důkaz o neodstranitelnosti

Julija Kljajić, *Bez názvu*, 2000

Smrtiaca tragédia ľavického idealizmu

spoločnosti, ktorej časť začala veriť, že (pro)komunistické vzopnutie sa proti meštiackej nehybnosti, paralelne sprevádzané nekritickým obdivom k úspechom socialistickej (protikapitalistickej) revolúcie v Sovietskom zväze, môže byť východiskom. Východiskom z atmosféry vojnového nebezpečenstva, hospodárskej krízy a domnejšej dekadencie hodnôt. Mladý Chambers chápe komunizmus 20. rokov ako vieru – vieru v človeka, jeho silu a suverenitu, jeho historickú jedinečnosť a konečnosť. Neskôr zisťuje, že je antivierou k viere v Boha a v náboženský poriadok vecí vo svete.

Neskôr, v roku 1948, pri výpovedi pred senátnym Výborom pre neamerickú činnosť opisuje svoju motiváciu pre komunistické hnutie: „...zdalo sa mi, že západná civilizácia dospela ku kríze, ktorú spoločnosť nedokáže riešiť obvyklými prostriedkami... zdalo sa mi, že Marxove a Leninove diela vysvetľujú nielen povahu tejto krízy, ale i to, čo s ňou robiť. Marxizmus a leninizmus ponúkajú zjednodušené vysvetlenia problémov i akčný program. Samotná priradenosť ich projektov obzvlášť priťahuje viac alebo menej zabezpečených intelektuálov zo stredných vrstiev, ktorí majú pocit, že celý kontext ich života ich odďaľuje od reality sveta. Pociťujú prirodzený záujem, dalo by

čilo, že táto tragédia spočíva v prijatí násilia, utrpenia, čistiek, gulagov... v mene „novej“ spoločnosti. Chambers odhaľuje komunizmus ako systém, ktorý v mene racionalizmu paralyzuje inštinktívne smerovanie ľudskej duše k Bohu. Tvrdí, že v komunizme bez Boha organizuje človek svet proti človeku. No nevstúpil len proti komunizmu ako javu. Svedčil aj proti konkrétnym ľuďom v americkom establishmente, ktorí sa podieľali na záveroch Jaltskej konferencie a teda na ich neblahom dopade na východoeurópske krajiny, na víťazstve komunizmu v Číne či na vojenskej špionáži pre ZSSR.

Ako „sám vojak v poli“ chcel Chambers vyburcovať národ, aby si uvedomil nebezpečenstvo komunizmu, aby sa prebral zo skepsy a idealizmu. Ako hovorí: „Presvedčil som sa, že komunizmus je formou totalitarizmu, že jeho triumf prináša otroctvo všetkým ľuďom, ktorí upadnú do jeho jarma a duchovnú noc ľudskému mysleniu i duši.“

Vo svojej vnútornej tragédii si uvedomoval, že sa stáva napokon nástrojom nešťastia iných, aj keď si túto za svoje odsúdenie môžu sami. Svedok Chambers nesvedčí len proti ničomu, ale aj za niečo. Svedčí o tom, že rozchod s komunizmom je zároveň hlbokou náboženskou skúsenosťou. Je to pokánie jednotlivca

Chambers nevystúpil len proti komunizmu ako javu. Svedčil aj proti konkrétnym ľuďom v americkom establishmente.

sa povedať kresťanský záujem o neprivilegovaných ľudí. Pociťujú veľký intelektuálny záujem o... ekonomickú krízu, o problém vojny... ktorý na nich veľmi dolieha. A práve na tejto križovatke na nich čaká zlo: komunizmus so svojou jednoduchou odpoveďou.“

Whittaker Chambers, vierovyznaním kvaker, bol mladý 25-ročný presvedčený komunista, ktorý viedol tajný komunistický aparát na úrovni vysokej americkej štátnej administratívy a vykonával špionáž pre Sovietov. Po viac ako desaťročí takejto práce vytriezvieva, spoznávajúc pravú tvár komunizmu najmä v ZSSR a rozhodol sa pre salto mortale z idúceho vlaku spolupráce so sovietskou tajnou službou v USA. Skrýval sa, živoril a napokon sa priznal a informoval úrady o komunistickej infiltrácii na niektorých amerických ministerstvách a vysokých úradoch. Uší, ktoré by ho počúvali, sa mu dostalo až v roku 1948, keď vypovedal pred senátnym Výborom pre neamerickú činnosť, neskôr pred súdom a nakoniec presvedčil aj americké ministerstvo spravodlivosti.

Sám člen amerického komunistického „podsvetia“, odhalil seba, prešiel bezmála sebazničujúcu cestu pokánia, svedčil proti svojim bývalým spolusúdržom a priateľom, aby napokon na základe jeho výpovede odsúdili najvyššie postaveného sovietskeho špióna Algera Hissa. Stal sa tak korunným svedkom neamerických úsilí, povedané jeho slovami, o zničenie ducha amerického národa. Za tento čin si vyslúžil priame ocenenie prezidentom R. Reaganom.

Chambers sa však napokon stal odvážnym a pritom krehkým svedkom reálneho nebezpečenstva komunizmu v USA. Chambers sa presvedčil a dosvedčil, že komunizmus je historickou tragédiou a pascou nielen pre naivných ľavických intelektuálov, ale i celý národ. Sved-

Chambers najprv odhaľuje zlo v sebe, pretože ako hovorí, len tak môže a má morálne právo poukázať na zlo v okolí. Naproti tomu stojí bezostyšné svedectvo Algera Hissa, zatlkajúceho pravdu o svojej službe komunizmu i infiltrácii amerických úradov. Hiss tak reprezentoval novú subkultúru, ktorá vo svete išla cez mŕtvoly a v USA začala zapúšťať korene.

Tak sa spor Chambers – Hiss nestal len sporom dvoch mužov, čo bola taktika ochrancov Hissa, ale priam osudovou zrážkou komunistickej infekcie v demokratickom štáte a muža (mužov, Výboru pre neamerickú činnosť, sudcu Murphyho), ktorí z viery čerpali silu sa mu postaviť. Svedectvo a práca Chambersa i ostatných

štartovacou čiarou alebo pláštikom na zakrytie pravého úmyslu stalinistov: na vyvolanie a roztočenie špirály čistiek, procesov a likvidácií oponentov v spoločnosti i v samotných komunistických stranách. Dennodenne spracovávaná verejná mienka a podporné rezolúcie takto uľahčovali komunistickým likvidátorom justičné vraždy v Maďarsku (Rajko a spol.), v ČSR (Slánský a spol.) a tiež vykonanie sovietskej vojenskej elity - tisícov obetí stalinskej megaparanoje v ZSSR.

Prípád Field ukazuje, že komunistická strana v dosahovaní svojich cieľov ignoruje hodnotu ľudského života. Absurdita komunistických procesov, nielen toho Fieldovho, ale najmä tých „klasických“ s komunis-

Mária Schmidt sa pokúsila o odvážnu hypotézu, podľa ktorej vyšetrovania a procesy s americkými komunistami koncom 40. rokov vyvolali procesy proti údajným americkým špiónom v krajinách sovietskeho bloku.

je o to cennejšie, že ich odporcovia a súputníci komunistického hnutia boli vzdelanci z vychytených univerzít, tzv. vzdelanci s rodokmeňom, pre ktorých bol boj osamelého zarputilého kvakera akými snevšštením ich pseudonáboženstva.

Maďarská historička Mária Schmidt sa v súvislosti s procesmi pred americkým Výborom pre neamerickú činnosť pokúsila o odvážnu paralelu. Analyzujúc maďarské archívy a dokumenty týkajúce sa procesu s Lászlom Rajkom a údajným americkým špiónom Noelom Fieldom (a inými) postavila hypotézu, že vyšetrovania a procesy s americkými komunistami koncom 40. rokov minulého storočia vyvolali procesy proti údajným americkým špiónom v krajinách sovietskeho bloku a ich spolupracovníkom v komunistických stranách najmä v Maďarsku a Československu.

Hlavným spojivom pre Schmidt je príbeh amerického občana, presvedčeného komunistu a spolupracovníka východoeurópskych tajných služieb, Noela Fielda, z ktorého maďarská tajná služba a justícia urobí obetného baránka – vyhlásia a odsúdia ho ako amerického špióna a zatvorí. Sám Field prijíma túto rolu s disciplínou strážnika, ktorý verí, že tým slúži strane a veci socializmu. Bol to diabolský kalkul stalinistov v ZSSR, Maďarsku, Československu (autorka ho dokladá mnohými archívnymi dokumentmi), ktorí si uvedomili, že americké procesy s komunistami poškodia imidž komunistických hnutí najmä v západnej Európe a preto vykonštruovali procesy s údajnými americkými agentmi a špiónmi. Tie však boli len

tami samotnými, ukazuje, že obvinený mal slúžiť veci strany v mene imaginárneho cieľa. Ako agent - od jeho naverbovania, cez odhalenie špionáže pre USA, až po jeho uväznenie, či až po popravu. Pojem „strana“ sa tak podľa Chambersa v Svedkovi i podľa Schmidtovej v roli Fielda stala absurdným argumentom, vedúcim k znečisteniu zlého svedomia a k oddanosti strane až po zabíjanie pre ňu. Stály strach zo straty priazne strany bol zvieracou kazajkou, z ktorej sa Chambersovi podarilo vykĺznuť, ale ktorá napokon rozdrvila Rajka, Slánskeho, Clementisa, Tučačevského či Trockého. Vykonávatelia ľavického idealizmu tak vlastnými rukami dokázali jeho scestnosť, diabolnosť a perfidnosť.

Whittaker Chambers opísal vo svojom svedectve, že na škále odporu voči komunizmu bola jeho osobná revolta a pokánie ešte možné, hoci i v USA po začatí činnosti Výboru pre neamerickú činnosť zomierali ľudia (samovraždy, infarkty, nevyjasnené úmrtia).

Prezident Reagan nazval v minulosti Sovietsky zväz „Ríšou zla“. Vedel prečo: sovietska komunistická revolúcia bola onou tragickou historickou pascou, do ktorej spadli stovky jej sluhov. Hrozba oživovania komunistického konceptu – omylu z oklamania sa ľavickým intelektuálskym idealizmom vyvstáva s každou nekritickou mladou hlavou – všade a dennodenne. Svedectvo Whittakera Chambersa je stále sa pripomínajúcim memento pre ľudí, ktorým hodnota slobody a viery je tým najcennejším.

Patrik Dubovský

- Whittaker Chambers
- Svědék
- Preklad Michaela Freiová
- Občanský institut 2005
- 729 strán (spolu s knihou Zákulisní taje)
- 649 Sk (spolu s knihou Zákulisní taje)

- Mária Schmidt
- Zákulisní taje
- Preklad Dana Gálová
- Občanský institut 2005
- 144 strán

Svet obchádza strašidlo komunizmu – tak znela jedna z charakteristík doby, ktorá varovala pred príťažlivým a šíriacim sa klamom ľavického idealizmu a jeho historickej tragickosti. V 30. rokoch minulého storočia zachvátila niektoré kruhy v USA revolučná pokroková nálada. Sovietsky komunizmus sa stal príťažlivým pre stovky ľavických liberálnych intelektuálov, pracovníkov New Dealu a novej americkej administratívy. Bolo módou byť komunistom alebo jeho tzv. súputníkom. Verili, že americká spoločnosť je v slepej uličke, že dokonca smeruje k autodeštrukcii. Mysleli si, že aj v USA môže byť záchranou socialistickej revolúcie. Tak sa postupne vyformoval americký komunistický intelektuálny koncept nesúci v sebe skrytý náboj pýchy a bohorovnosti.

Whittaker Chambers jasne a úprimne opisuje stav americkej

Fotografická skupina J. B., V Stoke, 2005

Až na dno blahobytu

- ▲ Theodore Dalrymple
- ▲ Život na dne
- ▲ Preklad Ondřej Novák
- ▲ Academia 2005
- ▲ 268 strán
- ▲ 379 Sk

Je stav ekonomiky a prerozdelenia národného bohatstva skutočnou príčinou existencie chudoby v spoločnosti? Určite sme neprehliadli hlbšie príznaky, ktorých charakter vypovedá o komplexnejšej kríze, zažívanej miliónmi ľudí na opačnom brehu ekonomickej prosperity a blahobytu? Prečo sa taká neutešená bezmocnosť, apatia a strata akejkoľvek nádeje na lepší život stala „étosom“ ich každodenného správania, uzavretého v chudobných okrajoch mestských štvrtí a giet? Aké vysvetlenie – v inak prosperujúcej spoločnosti – nám poskytne odpoveď na stále sa zvyšujúcu kriminalitu, útlak a násilie, katastrofálne partnerské vzťahy, patologické závislosti, devalvovanú gramotnosť či názory na zbytočnosť vzdelania? Kto alebo čo je na vine tohto ponurého stavu, kde sa nevedomosť a „právo silnejšieho“ stali nedotknuteľnými pravidlami? Toto sú otázky, ktoré si kladie Theodore Dalrymple.

Tým najpravdepodobnejším popudom klásť si tieto otázky a hľadať na ne odpoveď je holá pravda o existencii spoločenskej „spodiny“. Aj keď Dalrymple nepoužíva spresnenú definíciu termínu „spodina“, konvenčne sa zaužívalo používať aj pomenovanie „underclass“, na základe vyzdvihnutia prevažujúcich prejavov správania sa, čitateľovi približuje život presne tej sociálnej kategórie, kde sebadeštruktúra spredmetnená v útlaku a brutalite sociálnych vzťahov vydáva tie najautentickejšie dôkazy bezútešného prežívania a tu najpestrejšiu škálu ľudského

Problémom „spoločenskej spodiny“ nie je nemajetnosť, ale, naopak, chudoba „duchovná“, „morálna“ a „kultúrna“, zbavujúca život akéhokoľvek zmyslu.

bláznovstva, hriechnosti a utrpenia. Bez výraznejších prikrášlení opisuje strhujúci príbeh za príbehom, udalosť za udalosťou o bezvýznamnosti a rovnakosti ich života, zažívanom sebaklamom a tých najrozličnejších stratégiách úniku od vlastnej zodpovednosti a úsudku.

Na základe dlhoročných rozhovorov a pozorovaní svojich pacientov ponúka nezainteresovanému publiku širokú variétu životných osudov a biografii ľudí odsúdených žiť „tam“, v najnižších hĺbinách spoločnosti, kde vzdelanie je prežitkom skostnatených systémov a inteligencia – triednou zradou. Kde úspech je len nepredpokladaným omylom, kriminalita – jedinou ekonomickou činnosťou a partnerské násilie – nevyhnutnou požiadavkou. Pričom slovné spojenie „nezainteresované publikum“ som použil zámerne, keďže „predstieraná slepota“ a presvedčivo vytváraný dojem o „sociálnej spravodlivosti“ zo strany morálne vyvolených, sformovali ľudí bezcitnejšími ako kedkoľvek predtým. Zredukovanie pohľadu na anglické chudobné

štvrte a getá – kde sa predovšetkým sústreďuje kategória ľudí zo spoločenského dna – by nemalo byť prekážkou našincovi pri vytváraní si paralel s vlastným okolím, ako aj pri spoznaní širších ideových súvislostí, ktorých dosahy „spodinu“ nielen vytvárajú, ale priamo ju ospravedlňujú a ďalej šíria.

Problémom „spoločenskej spodiny“ nie je ekonomický nedostatok, nemajetnosť, čo sa považuje za faktor sociálneho vylúčenia do hraníc chudoby, ale, naopak, chudoba „duchovná“, „morálna“ a „kultúrna“, zbavujúca život akéhokoľvek zmyslu, čo Dalrymple dokladá zažívanou bezcieľnosťou a bezvýznamnosťou ich každodenného plynutia. Ale v čom potom spočíva dlhotrvajúca chudoba a taká ponurá beznádejnosť života ľudí zo „spoločenského dna“, ak vylúčime zo základnej rovnice ekonomický aspekt? Odpoveďou je dysfunkčné meradlo hodnôt, posilované kultúrou vyvolených, ktoré presvedčuje tých na spoločenskom dne, že nenesú žiadnu zodpovednosť za svoje správanie a ani nie sú strojčami svojich vlastných osudov. Ich životy sú vedené okamihmi prítomnosti, kde nie sú konajúcimi a teda zodpovednými bytosťami, ale len obeťami v nesprávnom čase na nesprávnom mieste, kde dôsledky ich činov, nech majú akýkoľvek nádych, sú ospravedlnené ich bezútešnou situáciou v chudobe alebo v závislosti, farbou pleti či diskriminovaným postavením.

Holý fakt existencie „spoločenskej vylúčených do hraníc chudoby“ a teda „odsúdených žiť v kategórii spoločenského dna“ asi len málokoho prekvapí. Prekvapivým a svojou povahou až zarážajúcim pri vytyčovaní príčin života „spodiny“ sa stáva – slovami Dalrymple – devastačný dosah fungovania sociálneho štátu, politickej korektnosti či intelektuálneho relativizmu. Z ideového pohľadu, zločin spáchaný na miliónoch bezbranných treba pripísať anglickým liberálnym intelektuálom – najmä zo stredostavovských vrstiev – a nimi produkovanému „relativizmu, ktorý v praktickej rovine odstránil osobnú zodpovednosť za konanie a morálne posudzovanie, posilnil závislosť od nikoho nediskriminujúceho sociálneho štátu a zaviedol model „nulovej netolerance“, resp. nezasahovania, kde pravidlo „zákon chráni“ sa zmenilo na „zákon nezasahuje a nediskriminuje“. Ich morálna „povýšenosť“ im neumožnila otvoriť oči a vidieť realitu takú, aká v skutočnosti je. Pohľadom a popretím národnej štatistiky, obvineniami z morálneho panikáre-

slušníci spoločenskej spodiny, v tomto prípade ženy, nikdy nespravila taký mylný krok, ktorým by sa oslobodili od pomoci a zodpovednosti sociálneho štátu za ich bezútešnú situáciu.

Komplexnosť hlbšej krízy ľudí, žijúcich „tam dole“ v neposlednom rade uzatvára celkový postoj k životu a úspechu. Podmienky dlhotrvajúcej chudoby, závislosť od systémov sociálnej pomoci a bezcieľnosti vlastného prežívania nahrávajú prevládajúcim názorom, podľa ktorých vzdelanie je len stratou drahocenného času a úspech nie je možné dosiahnuť tvrdou a svedomitou prácou, umiernenosťou a sebazapieraním. Byť vzdelaným v prostredí namierenom voči inteligencii je skôr osobnou stigmou ako výhodou predurčujúcou jednotlivca na spoločenský vzostup. To mnohých nielen odrádza prejavíť i tú minimálnu snahu, čím by zaplatili obrovskú daň vo svojom spoločenskom živote, ale ich to posilňuje v presvedčení o márnosti akejkoľvek snahy. Pričom tou najväčšou tragédiou pre mnohých inteligentných ľudí z chudobných štvrtí nie je skutočnosť nižšieho priemeru inteligencie ako v iných štvrtiach, ani kvalitatívna úroveň školstva, ale skutočnosť, že sa do nich narodili a sú odkázaní v nich žiť.

Z Dalrymplovej lekárskej praxe a množstva doložených prípadov – čo samozrejme nie je možné považovať za reprezentatívnu vzorku – má čitateľ možnosť odhaliť „vážny“ nedostatok niečoho, čo sprezdá každodenné plynutie príslušníkov anglickej spodiny. V podmienkach nerozvíjanej inteligencie, strateného zmyslu či závislosti pociťujú neexistenciu niečoho, čo by zmysluplne prepojilo ich zažitú minulosť s prítomnosťou do súvislého deja. Ale je to práve nedostatočné vzdelanie, čo oberá ducha človeka o jeho vitalitu? Aj keď je vzdelanie a rovnako usilovnosť faktorom ovplyvňujúcim vzostupnú sociálnu mobilitu človeka,

takéto ďalekosiahle dôsledky na život jednotlivca predsa len nemôže mať. To pravdepodobnejšie vysvetlenie apatie a podráždenosti, náchylnosti k patologickým závislostiam a znechutenosti z vlastnej existencie sa skrýva v pozícii nič nevyžadujúceho a nikoho nediskriminujúceho sociálneho štátu a v intelektuálnom nastavení optiky nazerania na spoločenskú spodinu. Zrejším z pohľadu autora knihy zostáva to, že sociálny systém – často považovaný za vrchol civilizácie – sa svojím nič morálne nesúdiacim postojom stal tvorcom nákazlivej a subvencovanej apatie, ničiacej životy všetkých, ktorým by mal poskytnúť blaho. Nič nemotivujúce poskytovanie „pomoci“, či nezohľadňovanie a nerefektovanie miery vlastnej zodpovednosti za svoj žalostný stav predsa nevedie k ničomu inému len znova k požiadavke pomoci. Ak nie som zodpovedný, tak potom nie som ani vinný za svoje utrpenie. Problém príslušníkov spoločenského dna potom tkvie v tom, ako to vyjad-

zálnym. Už to nie je ani „vyššia“, ani „nižšia“ kultúra, kde tá prvá je nadradená a teda kvalitatívne lepšia – ďalší prejav intelektuálneho relativizmu –, ale „drsný vkus“. Prvýkrát v histórii anglickej spoločnosti (a podľa môjho názoru aj ďaleko za jej hranicami, čo je len rozšírením Dalrymplových predpokladov) sa obrátil smer aspirácií smerom dole. Je to práve vyššia a stredná vrstva, kto sa usiluje o prijatie medzi nedotknuteľných v tých najnižších hĺbinách spoločenského usporiadania. Nezameniteľnými dôkazmi tohto univerzálneho trendu sa v očiach autora stalo sebapoškodzovanie tetovaním a piercingom, či hrubosť a oplzlosť. Výraz vzbudzujúci strach, preplnený argotom miestnej zmesi vulgarizmov či nezmazateľný znak nekonvenčného postoja v podobe tetovania sa stali v spoločnosti znakom rehabilitácie vkusu rodiaceho sa v prostredí tých najľudovejších prejavov ako ľudskej prirodzenosti, tak aj mravnej skazečnosti.

Zločin na miliónoch bezbranných treba pripísať anglickým liberálnym intelektuálom a nimi produkovanému „relativizmu, ktorý v praktickej rovine odstránil osobnú zodpovednosť a posilnil závislosť od sociálneho štátu“.

ril jeden z Dalrymplových študentov pôvodom z Madrasu, že sa nikdy „neobmedzovali vo svojom vlastnom správaní, že nemajú strach ani z hladu, ani z morálneho odsúdenia vlastnými rodičmi ani Bohom“. Zamysleniahodné spoznanie reality súčasnej Veľkej Británie a devastačného fungovania sociálneho štátu, oberajúceho ľudské životy o ich zmysel, dokonale implikuje stav „duchovného“, „morálneho“ a „kultúrneho“ schudobnenia. Ďalším neprehliadnuteľným javom je prenikanie kultúry spodiny do ostatných vrstiev spoločnosti. Pravidlo preferujúce silu, vulgárnosť a brutalitu nad slušnosťou, citlivosťou a inteligenciou prelomilo nepreniknuteľné rozdiely medzi jednotlivými sociálnymi kategóriami a dnes sa stáva takmer univer-

A tak naďalej – teraz už v ozrejmejnej podobe – môžeme sledovať pochmúrnú a neprikrášenú realitu miliónov ľudí, ktorí sa voľbou najmenšieho odporu a najmenej náročnou cestou pridávajú k sociálnej prevahe, odsúdenej na život obmedzených obzorov, chudoby, nevedomosti, utrpenia a závislosti. Je len na samotnom čitateľovi, akým spôsobom posúdi Dalrymplovu prácu, rovnako ako aj ním naznačené širšie ideové súvislosti. Predovšetkým tie, ktoré spoločenskú spodinu vytvárajú a ďalej šíria, ospravedlňujú a bezcitne vyjadrujú s ňou súcit. A zatiaľ sa na dne ekonomickeho blahobytu naďalej dovršujú neraz tragické konce ľudských osudov.

Marek Mocker

Julija Kljajić, Bez názvu, 2000

Nové cesty v rusistice

- Richard Pipe
- Rusko za starého režimu
- Preklad Stanislav Pavlíček
- Argo 2004
- 406 strán
- 639 Sk

- Orlando Figes
- Natašin tanec. Kulturní historie Ruska
- Preklad Daria Dvořáková
- Beta - Dobrovský 2004
- 576 strán
- 696 Sk

Každý badatel či pedagog v oblasti humanitních věd je dnes na vlastní kůži konfrontován s potřebou hlubší reflexe svého oboru. Na vědeckých a univerzitních pracovištích se stále častěji hovoří o krizi takových tradičních věd, jako je historie či filologie, které jsou právem považovány za nedílnou součást naší kultury. Neustálé opakování slova „krize“ sice můžeme zčásti považovat za snahu o zviditelnění pomocí negace, avšak je tu i notný díl pravdy – mechanické setrvávání na desítky let starých vědeckých pozicích je dnes neúnosné.

Diskuse o metodologii a potřebě nových přístupů v humanitních vědách přišla do našich zemí vlastně poněkud pozdě – na Západě je vedena již několik desítek let. Ani v tomto případě však není na místě jakési automatické přejímání „dosažených úspěchů“, nýbrž raději jejich kritická reflexe a promyšlení. Jako příklad nám může posloužit rusistika – obor dosti starý na to, aby měl svou tradici a tradiční metody, a zároveň dosti velký na to, aby pocítil snahu nových přístupů o dobytí tohoto významného vědeckého pole. Nesmíme zapomínat na to, že rusistika (řazená buďto jako slavistika nebo sovětologie) byla na Západě po druhé světové válce z politických důvodů velice prestižním a dobře financovaným oborem.

Ústředním problémem Pipesovej knihy je politický systém Ruska, konkrétně spojení vlastnictví a moci, založené na představě, že vládce své zemi nejen vládne, nýbrž ji i vlastní.

Rusistiku lze pojímat různě (nikoli z hlediska metodologie, nýbrž z pouhého vymezení předmětu). Na jedné straně existuje rusistika filologická, literárněvědná, historická, politologická, a v tomto případě se jedná o aplikaci jistých vědních disciplín na daný, tedy ruský prostor, a studuje se ruský jazyk, literatura, dějiny, politika apod. Na straně druhé lze zmíněný obor koncipovat jako „vědu o Rusku“, a v tomto případě se stává výchozím bodem Rusko jako celek, a s ohledem na specifické vlastnosti tohoto celku jsou voleny metody a zdůrazňovány ty či ony aspekty. K tomuto celku mohou být voleny různé

přístupy jako například přístup areolový či kulturologický. Tuto problematiku si můžeme ilustrovat na příkladu prací dvou významných anglojazyčných rusistů – Richarda Pipesa a Orlando Figese. Oba autoři jsou vlastně historiky, avšak jejich pojetí rusistické problematiky je velice novátorské a tradiční historické popisnosti značně vzdálené. Zaměříme se především na dvě práce – Pipesovo Rusko za starého režimu a Figesovu kulturní historii Natašin tanec.

Rusko za starého režimu je jednou z neznámějších Pipesových prací a patří ke standardní výbavě západního rusisty již po třicet let. Specifické zaměření knihy je autorem zdůrazněno již v předmluvě, kde se prohlašuje, že důraz v práci nebude kladen na tradiční pozitivistický výčet faktů, nýbrž na interpretaci. Ústředním problémem knihy je politický systém Ruska, konkrétně jeden jeho významný aspekt – absolutistický způsob vlády, který nebyla s to omezovat žádná jiná síla (církve, šlechta, střední třída), jako tomu bylo na Západě. Pipes tento jev označuje za patrimonialismus, tedy za spojení vlastnictví a moci, založené na představě, že vládce své zemi nejen vládne, nýbrž ji i vlastní. Tato koncepce je svorníkem celé práce a stává se klíčem autorova výkladu ruských dějin. Pipes svůj problém sleduje v kapitolách věnovaných státu (vlastního nositele patrimonialismu), společnosti (rolnictvu, šlechtě, střednímu stavu a církvi, neschopných patrimonialismu čelit, a proto nedostatečně emancipovaných) a inteligenci (hlavní nezávislé vrstvě, která však nehledě na své letité snažení nedokázala patrimonialismus zlikvidovat). Jednotlivé oddíly jsou pojímány chronologicky, avšak fakta jsou vybírána selektivně s ohledem na ústřední téma. Z tohoto konceptu poněkud vybočuje předmluva, která vysvětluje příčinu vzniku patrimonialismu v Rusku. Pipes jeho vznik zdůvodňuje přírodními podmínkami, což může čtenář vnímat jako výraznou stopu vlivu pozitivismu, je-li autor sice čelí, z něhož však zjevně vyšel.

Knihy je tedy podřízena jediné ideji, která však otevírá široké možnosti jak pro interpretaci ruské kultury, tak pro eventuální aktualizaci. Koncept absolutistické vlády, která je zároveň vlastníkem země, totiž zjevně umožňuje vysvětlit nejen relativní slabost (či jinou podobu?) řady tradičních institucí v Rusku (šlechta, církve, střední stav) oproti stavu v soudobé západní Evropě, nýbrž také předložit tezi o sklonu ruské moci k totalitarismu, kterým může být snadno vysvětlen režim SSSR. A vysvětlení jeho podstaty, příčin i slabosti bylo hlavním úkolem americké sovětologie, jejímž významným představitelem Pipes byl. Nakolik tato koncepce zůstává živá i dnes, po rozpadu SSSR, je otevřenou otázkou.

Sedmdesátá léta byla v západní rusistice (a nejen tam) dobou velkých metodologických sporů: krom ustupujícího pozitivismu byly velice živé i jiné velké metodologické školy – strukturalismus, sémiotika, psychoanalýza a v neposlední řadě marxismus (stačí si vzpomenout na „univerzitní“ román D. Lodge Svět je malý, kde je tento kvas zobrazován na příkladu literární vědy). Marxismus základní výkladový klíč k dějinám spatřuje v ekonomice, konkrétně ve formách a vlastnictví výrobních prostředků, a takovou pozici lze označit za ekonomismus. Za ekonomismus však lze označit také pozici Pipesovu – veškeré dějiny

velké země jsou jim vyloženy na základě patrimonialismu, tedy specifického pojetí vlastnictví. Chápat Pipesovu koncepci jako marxismus naruby je však ošidné – marxismus je pro něj stejně jako pozitivismus zjevnou inspirací, sloužící jako odrazový můstek pro pojetí vlastní.

Může se však objevit námitka závažnější, která se netáže, byl-li k ruským dějinám zvolen ten či onen výkladový klíč, nýbrž je-li oprávněné redukovat mnohotvárné a bohaté kulturní dějiny této země na jediný základní prvek.

Nehledě na možné námitky i na stopy již překonaných dobových okolností je Pipesovu práci nutno brát vážně i dnes. Je například známo, že Rusko za starého režimu si při svém soudním přelíčení demonstrativně četl ruský ropný oligarcha Michail Chodorkovskij. Když se obeznámíme s obsahem knihy, není těžké uhadnout, co známý podnikatel a intelektuál hodlal tímto gestem světu sdělit – patrimonialismus, tedy představa, že stát může disponovat majetkem svých občanů, je v ruském státě dodnes živá.

Jiný typ syntézy vytvořil a jinou metodologii zvolil Orlando Figes ve své nejnovější knize Natašin tanec (2002). O jiném přístupu tohoto o generaci mladšího britského badatele mnohé napovídá podtitul jeho práce Kulturní historie Ruska; navzdory němu však kniha není klasickými systematickými dějinami kultury, které by v určité souvztáhnosti sledovaly vývoj jednotlivých oborů lidské činnosti. Tato skutečnost je pochopitelná: ačkoli je Figesova kniha o poznání rozsáhlejší než Pipesova práce, ani jejich 500 velkých stran by k systematictějšímu zpracování tak rozsáhlého materiálu nestačilo. Autor se s tímto úskalím vyrovnává originálně – vynímá z dějin ruské kultury určité znakové momenty, o nichž vypráví. Mezi jinými hovoří o evropeizaci země za Petra I., o fenoménu Petrohradu, snahách o návrat k lidu, o ruské revoluci či o emigraci. Zvolená témata však nepojímá jako samostatné a vyčerpávající studie, vzniká spíše jakýsi soubor kulturních příběhů, které se knihou vinou, opakují a prolétají na pozadí pohnutých dějin Ruska.

Záběr materiálu je i není široký – hovoří se o dějinách literatury, hudby, výtvarného umění, architektury, ale podle současného badatelského úzu se nezapomíná ani na gastronomii, etiketu a další kulturní fenomény. Na druhou stranu se z vybraných segmentů kultury objevují vždy jen určitá jména, která se vinou celou knihou a celý text refrenizují. To přináší i určitá úskalí: v knize jsou rozsáhlé pasáže věnovány avantgardě, aniž by se šířeji hovořilo o jejím předchůdci – symbolismu. Mnoho stránek věnovaných Stravinskému, Prokofjevovi či Šostakovičovi vyvolává otázku, proč není podobným způsobem zmíněn třeba Skrjabin. Práce také nezahrnuje celé kulturní dějiny Ruska – fakticky se hovoří pouze o posledních třech stáletích. Lze si povšimnout i jistého rozdílu v traktování materiálu – zatímco pasáže

mají své nesporné klady i zjevné limity. Překvapivě slabým místem obou publikací jsou pasáže věnované náboženství, které místy ukazují neznalost náboženských koncepcí a reálií, a to i takových, které nejsou výhradně produktem východního křesťanství. Je zjevné, že oba autoři se zaměřují spíše na interpretaci materiálu než na jeho popis. Jejich práce jsou proto určeny spíše hlubšímu zájemci o problematiku než nováčkoví; nováček by měl základní informace čerpat z prací klasičtějšího typu. To dokazuje nedílnou spojitost prací „klasických“ a „moderních“. Nově koncipované práce tak ukazují, že nejsou náhradou prací klasických, nýbrž jejich nedílným protějškem. Obě knihy se mohou stát velice hodnotnou vstupenkou do světa ruské kultury a dějin a pro znalce podnětem k zajímavé diskusi.

Figesův čtenář do sebe s každým řádkem nasává ruskou atmosféru, stává se účastníkem dějů dávno minulých, ale překvapivě živých. Získává kulturní kód, učí se jazyk, kterým tato kultura hovoří, seznamuje se s paradigmaty, v nichž uvažuje.

věnované hudbě, literatuře či malířství jsou obsažnější, pasáže hovořící o filosofickém myšlení či duchovním životě jsou nejednou i schematické. Avšak při podobné šíři záběru (jak synchronní, tak diachronní) je jistá rozkolísanost ve zprostředkovávání širokého materiálu patrně nevyhnutelná.

Figesova Nataša si zjevně neklade za cíl sdělit faktickou informaci, vybídat v kulturních dějinách Ruska něco nového, či fenomén Ruska novým způsobem interpretovat. O to více však o Rusku vypovídá – vypovídá volbou témat, vystupujících postav, jejich příběhy a problémy. Čtenář do sebe s každým řádkem nasává ruskou atmosféru, stává se účastníkem dějů dávno minulých, ale překvapivě živých. Získává kulturní kód, učí se jazyk, kterým tato kultura hovoří, seznamuje se s paradigmaty, v nichž uvažuje.

Obě práce s velice rozdílným způsobem přístupu k rusistické problematice,

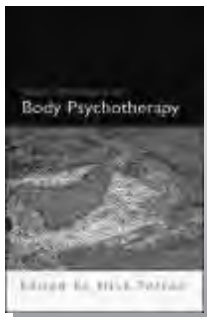
Pokud tedy můžeme naši úvahu nad různými přístupy v rusistice zobecnit, docházíme k závěru, že překonání dvou krajních pozic v metodologii humanitních věd – paušálního popírání tradičních přístupů na straně jedné a nekritického setrvávání na zavedených metodách na straně druhé – je možné jen pečlivým studiem odlišných vědeckých strategií, uznáním plurality a různorodosti přístupů ke studovanému materiálu a otevřenou vědeckou diskusí, v níž oponent bude partnerem, a nikoli nesmiřitelným nepřítelem. Svě místo pod sluncem tak mohou mít jak nové formulovaná témata a problémy, studované z dosud nezvyklých hledisek, často na styčných jednotlivých vědních disciplín, tak i přístupy tradiční a ověřené, které mohou sloužit za příklad badatelské serióznosti a akribie.

H a n u š N y k l

Julija Kljajič, Bez názvu, 2000

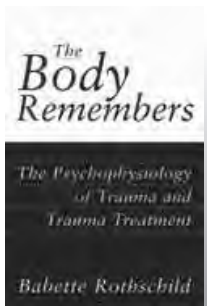
Telo v psychoterapii

- ▲ Nick Totton (ed.)
- ▲ **New Dimensions in Body Psychotherapy**
- ▲ Open University Press/McGraw-Hill 2005
- ▲ 192 strán
- ▲ 40,95 USD

- ▲ Antonio R. Damasio
- ▲ **Hledání Spinozy**
- ▲ Preklad František Koukolík
- ▲ Dybbuk 2004
- ▲ 352 strán
- ▲ 585 Sk

- ▲ Babette Rothschild
- ▲ **The Body Remembers**
- ▲ Norton, W. W. & Company 2000
- ▲ 190 strán
- ▲ 30 USD

Rovnako ako sú médiá plné tráum a traumatických zážitkov, tak narastá záujem o dôsledky traumatických skúseností a ich liečenie u odbornej verejnosti. Detailnejšie poznanie mechanizmov vzniku a liečenia traumy vedie k rozšíreniu terapeutických nástrojov a najmä k ich jemnejšiemu opracovaniu.

Vznikajú nové terapeutické prístupy, ktoré pracujú viac s telom, fyziologickými reakciami a už existujúce prístupy zdokonaľujú svoje fungujúce techniky o intervencie, ktoré sa väčšmi zameriavajú na telo a prežívanie. Sú to terapeutické metódy, pre ktoré sa v anglicky hovoriacich krajinách ujali výrazy ako „body work“, „body psychotherapy“. U nás niektoré z nich (biosyntéza, bioenergetika, koncentratívno-pohybová psychoterapia, procesorientovaná psychoterapia, feldenkraisova metóda) hľadajú názov na svoje zastrešenie. Zatiaľ je zaužívaný názov „psychoterapia zameraná na prácu s telom“ (prípadne niektoré z nich zaraďujeme do sekcie dynamickej psychoterapie). S jej potenciálnym prínosom pre konzervatívnejšie psychoterapeutické prístupy sa možno zoznámiť v knihe *New Dimensions in Body Psychotherapy*, ktorá prezentuje názory a prístupy súčasných predstaviteľov niektorých z hlavných psychoterapeutických smerov pracujúcich s telom.

Minulé desaťročia dominoval v americkej psychológii záujem o kognitívne vedy, v psychoterapeutickej praxi patrilo popredné miesto kognitívno-behaviorálnej psychoterapii. V posledných rokoch sa záujem presúva na afektívne neurovedy (napr. práce A. Damasia). Od hlavy, myslenia, jazyka a vyšších mozgových štruktúr sa záujem presúva viac k telu, pocitom, emóciám a nižším, fylogeneticky starším mozgovým štruktúram. Afektívne neurovedy nás, zjednodušene povedané, vracajú späť do tela a podľa niektorých odborníkov (Schore, Damasio, Rothschildová, van der Kolk) je zrejmé, že priepasť medzi mysľou a telom – karteziánsky problém – možno premostiť. Za ideálne miesto na postavenie takéhoto integrujúceho mosta

považujú diagnostickú kategóriu posttraumatickej stresovej poruchy (PTSP).

Pri psychoterapeutickej práci s PTSP sa stále pracuje prevažne na psychologickú úroveň. Pracuje sa takmer výlučne s psychologickými aspektmi traumatizujúcich zážitkov, zaužíval sa pojem „psychotrauma“. My psychoterapeuti často zabúdame na neurofyziologickú rovinu dejov. Akosi zabúdame na mechanizmy, ktoré fungujú v našich organizmoch. Levine je presvedčený, že psychotrauma nemôže byť celkom vyličená bez zamerania sa na hlavného účinkujúceho, ktorým je telo. Bez toho budú pokusy zvládať traumy obmedzené a len čiastočné.

Terapie pracujúce s telom v sebe spájajú oboje – telo aj myseľ. Nenahrádzajú, ale efektívne dopĺňajú. Trauma sa z veľkej časti týka práve neurofyziológie. Má veľa do činenia s našimi „primitívnymi“ inštinktnými reakciami. Presmerovanie ohniska práce na neurofyziologickú rovinu a jej integráciu s myšlienkovými, kognitívnymi pochodmi často zo sebou prináša úľavu aj pre klientov. Hlava je „normálna“, chyba je

Presmerovanie terapie na neurofyziologickú rovinu prináša úľavu aj pre klientov – hlava je „normálna“, chyba je v tele.

v tele, v schopnosti autonómnej sebaregulácie. Som „normálny“, nie som „blázon“.

Niektorých terapeutov, bádateľov zaujímajúcich sa o zvládanie traumatických udalostí (napr. Levine, Rothschildová), zaujal fakt, že zvieratá žijúce vo voľnej prírode nie sú traumatizované a to napriek tomu, že existenciálne ohrozenie je bežnou súčasťou ich života. Bežne sú konfrontované so smrťou, s rýchlosťou a obratnosťou svojich predátorov. Väčšina ľudí by podobné situácie len veľmi ťažko zvládala.

Pri každej ohrozujúcej situácii sa organizmus človeka inštinkatívne aktivuje. Za túto aktiváciu sú zodpovedné presne tie isté štruktúry našej nervovej sústavy ako u iných cicavcov. Organizmus sa aktivuje, aby sa mohol brániť, či už útekem, alebo

bojom. V situáciách, v ktorých zlyhávajú tieto dve možnosti, príroda vytvorila ešte tretiu, poslednú. Niektorí o nej hovoria ako o „reakcii zamrznutia“, stuhnutia či agitovaného znehybnenia. Je to posledná možnosť, ktorá v niektorých situáciách pomáha prežiť a v ostatných je aspoň milosrdným znehybnením bolesti v pazúroch smrti. Prvé dve reakcie sú spojené s výraznou fyzickou aktivitou – človek sa fyzicky bráni alebo uteká. Organizmus tak zužitkuje energiu, ktorá bola v ohrozujúcej situácii aktivovaná. Problém je s treťou reakciou. Táto síce tiež môže viesť k záchrane života či k zmenšeniu utrpenia, je však často spojená so zážitkom ochromenia. Po takejto reakcii v tele často naďalej ostáva aktivované veľké množstvo energie, ktorá narúša schopnosť prirodzenej sebaregulácie organizmu. Nervová sústava tak stráca svoju plasticnosť v schopnosti reagovať na záťaž. Neuvoľnená aktivovaná energia spôsobuje, že organizmus sa naďalej správa, akoby bol v neustálom ohrození. Musíme žiť ďalej, ale niečo z nás akoby ostávalo v „časopriestore“ traumatickej udalosti.

U zvierat to tak nie je. Keď cítia, že nebezpečenstvo pominulo a sú v bezpečí, strach a aktivovaná energia sa z ich organizmu spontánne uvoľní, napr. jemnými záchvevmi, záškľbmí svalov. Vďaka autonómnej nervovej sústave opäť postupne vstúpia do uvoľneného, pokojného stavu. Veľmi sa nezaobierajú tým, čo sa s nimi deje. Reagujú. U nás to vyzerá, akoby nám v takýchto chvíľach šedá kôra tak trochu komplikovala život. Minimálne v schopnosti pozbierať sa z potenciálne traumatizujúcich udalostí. Naše myslenie akoby bolo prekážkou v návrate ku zdraviu. Okrem úskalia však so sebou často prináša aj zlepšenia a výhody. Naše najvyššie mozgové štruktúry v sebe skrývajú obrovský dar – uvedomenie, ktoré je asi najúčinn-

nejším faktorom v psychoterapeutickej procese. Uvedomenie je v psychoterapii dobre známou a všeobecne uznávanou cestou k liečeniu. Uvedomenie rozšírené o telesnú oblasť, teda telesné uvedomenie, je veľmi účinným faktorom liečenia traumatických reakcií. Je cestou k oslobodeniu našej psychiky a tela od desivých snov, nepríjemných symptómov, rôznych záchvatov paniky a strachov.

Konkrétne psychoterapeutická práca, ktorá využíva prácu s uvedomením a vo výraznej miere sa pritom zameriava aj na

Po agitovanom znehybnení v tele často naďalej ostáva aktivované veľké množstvo energie, ktorá narúša schopnosť prirodzenej sebaregulácie organizmu.

telesnú oblasť, má jasnú štruktúru, ale konkrétna podoba je veľmi rôznorodá. Závisí od konkrétneho klienta a konkrétneho terapeuta, jeho otvorenosti, tvorivosti a schopnosti improvizovať. Keď sa chce človek naučiť štruktúru práce, musí najprv pochopiť, ako funguje autonómny nervový systém, musia mu byť zrozumiteľné jeho prejavy. Keď vidím to a to, znamená to, že je aktivovaný len sympatikus, to znamená, že môžeme ísť týmto smerom (napr. dokončiť nedokončený uhybavý pohyb). Keď vidím zase tamto, to znamená že je aktivovaný parasympatikus, klient sa teda nachádza na tomto mieste a odtiaľ môžeme pokračovať týmto smerom (napr. precítiť myšlienku „Už som v bezpečí.“ a uvedomiť si pocit, ktorý je ňou spojený). No a keď sa deje to a hento, miešajú sa prejavy sympatika a parasympatika – idem robiť iné. Pre terapeuta je kľúčové v každej chvíli vedieť, kde sa klient nachádza v procese liečenia, a tiež rozumieť dôsledkom vyplývajúcim z aktuálneho rozpoloženia, vedieť, kam majú smerovať ďalšie intervencie. Ich konkrétna podoba nie je dôležitá, závisí od terapeutického štýlu, vzdelania terapeuta a možností, otvorenosti klientov. V princípe však ide o to, že terapeut sprevádza klienta, a zjednodušene povedané, opätovne učia autonómny nervový systém klienta nájsť a vylepšiť jeho stratenú schopnosť sebaregulácie. Základný princíp terapeutického procesu je striedanie zamerania medzi vnímaním telesných prejavov, ktoré sú nepríjemné, a tými, ktoré sú príjemné alebo neutrálne. Teoretický koncept za týmto základným mechaniz-

mom je v už uvedenom poznaní, že ľudia, ktorí boli traumatizovaní, akoby v sebe niesli zvyšky aktivovanej „energie“, ktorá nebola po ukončení ohrozujúcej situácie z tela uvoľnená. Tá sa často manifestuje vo forme nepríjemných symptómov. V terapeutickú prácu ide o to, aby sa táto zaseknutá energia postupne z tela uvoľnila. Je však veľmi dôležité, aby k jej uvoľneniu došlo postupne v takých dávkach, ktoré sú pre organizmus znesiteľné. Pokus o uvoľnenie príliš veľkého množstva energie je často priveľkým rizikom a môže zbytočne

opätovne traumatizovať klienta a viesť k zhoršeniu príznakov. Levine a Rothschildová ponúkajú mnohé praktické telesné techniky, ktoré pomáhajú priblížiť, spomaliť, utíšiť prílišnú aktiváciu nášho nervového systému. Väčšinou ide o to, že keď sa pri spomienkach na niečo nepríjemné v klientovi začínajú objavovať priveľmi intenzívne a nepríjemné zážitky vo forme rôznych symptómov, tak jeho pozornosť vedie terapeut k iným zážitkom, uvedomujú si tie časti tela, kde sa deje niečo iné, menej nepríjemné, neutrálne, alebo v predstavách či spomienkach hľadajú miesta, zážitky, ľudí či predmety, ktoré boli príjemné a klient ich vníma ako podporu, aby sa následne mohli opäť na chvíľku vrátiť k tomu nepríjemnému. Každé uvoľnenie „zaseknutej“ energie tak akoby opätovne zväčšovalo plasticnosť našej nervovej sústavy a keď je nervový systém o čosi plastickejší, tak pružnejšie a ľahšie unesie aj silnejšie emócie, či už príjemné, alebo nepríjemné. Celkovo sa tak človek v živote cíti stabilnejšie a pružnejšie reaguje na okolité udalosti.

Pochopenie spôsobov, akými mozog a telo procesujú, zapamätávajú a uchovávajú traumatické udalosti, tak so sebou prináša množstvo kľúčov na liečenie traumatizovaného tela a mysle. Nedá sa povedať, že by im súčasná veda plne porozumela, ale v každom prípade nám otvára ďalšie z dverí k tajomstvu nášho bytia a ponúka nám nástroje, ktoré by bola škoda nechať nepovšimnuté.

Boris Sopko

Fotografická skupina J. B., V ateliéri, 2005

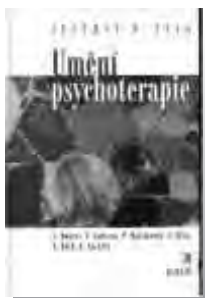
Rozprávka o mnohohlavom drakovi

- ▲ Eva Sollárová
- ▲ Aplikácie prístupu zameraného na človeka (PCA) vo vzťahoch
- ▲ Ikar 2005
- ▲ 199 strán
- ▲ 269 Sk

- ▲ Aaron T. Beck
- ▲ Kognitívna terapia a emoční poruchy
- ▲ Preklad Petr Možný
- ▲ Portál 2005
- ▲ 250 strán
- ▲ 575 Sk

- ▲ Jeffrey K. Zeig
- ▲ Umění psychoterapie
- ▲ Preklad David Kuneš
- ▲ Portál 2005
- ▲ 712 strán
- ▲ 1529 Sk

O psychoterapii sa dá rozprávať mnohými spôsobmi, hlasmi a tónmi. Dá sa maľovať rozličnými farbami a zahrať na najrôznejších hudobných nástrojoch. Má tisíc podôb, chutí, zvukov, farieb, dotykov. Je to drak s hlavami, ktoré si netrúfajú spočítať, ale všetky držia na jednom tele. Môžeme ho skúmať prísny jazykom vedy aj symbolickým jazykom rozprávok. Jej možné tváre sú si podobné, tak ako sú si podobní rôzni ľudia. A rozdielne, tak ako sú rozdielni ľudia.

V psychoterapii existuje množstvo – viac než tristo – odlišných škôl. Vychádzajú z rôznych teoretických predpokladov, používajú vlastné techniky pri práci s klientmi, považujú rozdielne veci za podstatné pri vytváraní zmeny v psychoterapii. Málokto z bežných smrteľníkov si túto rôznorodosť uvedomuje a ani nemá prečo. Všetko sa skrýva za jedným slovom psychoterapia.

Čo to vlastne psychoterapia je, som s najväčšou istotou vedela v škole. Čím viac ma čas vzdaluje od mojej alma mater, čím viac sa zahrýzam do vlastnej praxe, stráca sa mi pred očami definí-

V roku 1985 sa všetky dôležité hlavy zišli na spoločnom kongrese vo Phoenixe v Arizone. Bolo to prvé stretnutie svojho druhu a významu, popisované ako „Woodstock“ psychoterapie. Predstavili sa tam všetky najvýznamnejšie osobnosti – teoretici aj praktici – celého poľa psychoterapie. Mnohé z osobností sa až tam videli prvýkrát, prvýkrát sa na seba pozreli zblízka ako na živú súčasť jedného tela, nielen prelud intelektuálnych artefaktov svojej doby. Odtedy sa podobné stretnutie uskutočnilo ešte štyrikrát, naposledy v decembri minulého roka. Osoby a obsadenie sa v priebehu času menili, predstavili sa nové školy, nové prístupy k riešeniu ťažkostí človeka. Prednášajúcimi boli vždy najvýznamnejší predstavitelia, vlajkové lode jednotlivých škôl. Kniha Umění psychoterapie vznikla spracovaním príspevkov z prvej, zakladajúcej konferencie. Prináša jedinečnú možnosť vypočuť si aj tie hlasy, s ktorými sa už dnes stretnúť nemôžeme.

Počúvam ich prednášky a diskusie a som prekvapená, ako málo ocenenia jedných terapeutov druhými zaznieva na stránkach, málo ochoty s pokorou počúvať o výsledku životnej skúsenosti a práce kolegu. Prevláda, aj keď s rešpektom, kritika, spochybňovanie postulátov druhého, zvýraznenie svojich záverov. Vnímam silnú potrebu vyčleniť svoj smer z bezmenného prúdu, oddeliť svoj hlas od ostatných, urobiť ho povšimnuteľným. Je to mladúcká disciplína, jednotlivé školy ešte mladšie, než nečudo, že pripomínajú svojim správaním dieťa, ktoré sa za každú cenu snaží upútať pozornosť dospelého a upokojí sa, až keď mu povie, že je úžasné, šikovné a v niečom má pravdu. Až potom nemusí tvrdohlavo vymedzovať svoje teritórium, môže s väčšou ochotou počúvať hlasy iných.

Jeden z prednášajúcich Joseph Wolpe vyslovil svoje pozorovanie: „Na pódiiach sa striedajú mnohé autority a každá vyhlasuje, že jeho alebo jej psychoterapeutické svetlo je to pravé, naozajstné svetlo. Nezávislého pozorovateľa by istotne prekvapilo, že práve takto vyzerať výsledok evolúcie psychoterapie – babylon vzájomne nezlučiteľných hlasov.“

Thomas Szasz hovorí v tejto súvislosti o náboženstve, konkrétne o katolíckej pozícii v zmysle univerzálneho náboženstva, platného pre každého: „Viera má mnoho podôb. Niektoré cirkvi obhajujú svoje presvedčenia, že len ony sú tou správnu cestou k spaseniu. Ale ani napriek tomu nevlastnia patent na pravdu.“ Aj v psychoterapii je mnoho siekt a každá z nich bráni svoje teoretické výdobytky. Niekedy tvorcovia neobhajujú len svoje nápady, ale predovšetkým svoju vieru. Ich úsilie sa podobá snahe misionárov obracať pohanov na pravú vieru.

Jednou z významných siekt je kráľovná psychoanalýza. Vniesla do nášho jasného sveta tiene nevedomia poháňané dvoma splašenými koňmi Erosom a Thanatom. Proti nim postavila pevné valy

Relatívne nezávislou sektou sú behavioristi. Zaujíma ich správanie človeka, orientujú sa na prejavy ťažkostí v správaní, po príčinách nepátrajú. Ukazuje sa, že tento pragmatizmus prináša isté ekonomické výhody a zdravotné poisťovne v Spojených štátoch ho radi uprednostnia pred dlhšími, príčinu a minulosť analyzujúcimi smermi.

Rogeriáni sa orientujú na to dobré v človeku, nedirektívne podporujú jeho aktualizáciu tendencie. Snažia sa to robiť empaticky, zachovávajú pritom svoju vlastnú tvár.

Kognitívne smery stavajú na myslenie a jeho použitie pri odstraňovaní nerealistických názorov klienta. Už na prvý pohľad je zrejme, že tento spôsob práce naozaj nie je pre každého človeka a už svojou podstatou podporuje elitárstvo.

Mohla by som pokračovať a menovať ďalšie z radu psychoterapeutických siekt – zamerané na telo, na rodinu, hľadanie zmyslu... To asi nie je potrebné. Nudilo by vás to rovnako ako mňa. Ak máte záujem zoznámiť sa hlbšie s myšlienkami veľikánov tohto odboru, smelo sahnite po vyššie uvedenom titule. Nielenže narazíte do psychoterapeutickej kuchyne, ale poznáte jej osobnosti bližšie cez vzájomné vzťahy a interakcie. Dozviete sa, ktorí z nich prejavujú istú toleranciu voči odlišným postulátom svojich kolegov a kolegyň, ba dokonca prejavujú snahu hľadať spoločné, zlučiteľné body. A ak vás to zaujíma predsa len viac, dá sa siahnuť po monografiách. S dvadsať až tridsaťročným odstupom vychádzajú v Čechách a na Slovensku prelomové diela rôznych autorov, svojho času mlčníky na cestách psychoterapie.

Beckova monografia Kognitívna terapia a emoční poruchy sa dočkala svojho vydania u nás po takmer tridsiatich rokoch. Je to inšpirujúce dielko, hoci svo-

jím duchom zodpovedá náladám svojej doby. Autor s pôvodne psychoanalytickým vzdelaním sa odvážne pustil svojím vlastným smerom, prestal skúmať temné nevedomé pudové impulzy a začal viac využívať rozum. Vyzdvihuje jeho výhody na úkor svojej matičky psychoanalýzy. Je majstrom svojho odboru, jeho argumenty sú dômyselné a vtipné. Lenže za tých tridsať rokov, ktoré uplynuli od prvého vydania sa mnohé zmenilo. Posunula sa samotná psychoanalýza, posunuli sa kognitívne smery a zmenilo sa i napätie medzi jednotlivými disciplínami. Mrzí ma, že vydavateľ nepreklenul tých bohatých tridsať rokov aspoň krátkym komentárom. V každom prípade je výborné, že aj v krajine, kde sa dlhé roky šíri moderné poznatky o psychoterapii akosi pokútne,

ni. Opäť neutíchajúce napätie medzi jednotlivými smermi – zdôrazniť v čom sme lepší od iných.

Moje pozorovanie z chodníkov každodennej praxe je iné. Štátne aj private ambulančné navštevuje široké spektrum klientov. Majú rôznorodé problémy, rôznu schopnosť introspekcie, potrebujú vnímať rozličnými kanálmi, rozprávajú rôznymi jazykmi, aby porozumeli. Nielen klient si hľadá terapeuta, ktorý mu vyhovuje svojím zameraním a ľudským postojom. Aj terapeut sa stretnutím s rôznymi klientmi mení, je otvorenejší a tvorivejší vo využívaní psychoterapeutických intervencií. Nie je nič nezvyčajné, že slovenské psychoterapeutky a psychoterapeuti ukončia základný výcvik v jednom smere, ale navštevujú semináre iných škôl, pri-

Nielen klient si hľadá terapeuta, ktorý mu vyhovuje svojim zameraním a ľudským postojom. Aj terapeut sa stretnutím s rôznymi klientmi mení, je otvorenejší a tvorivejší vo využívaní psychoterapeutických intervencií.

samizdatovo, máme šancu preklenúť tú dlhú pauzu. A nielen to. Pomedzi zvučné ozveny zo sveta sem-tam zaznejú ohlasy z domoviny.

Tak veru, aj na Slovensku sa verejne ozývajú hlasy psychoterapeutov. Nie vždy ich dobre počúť, aj preto ma potešila knižka Evy Sollárovej Aplikácie prístupu zameraného na človeka vo vzťahoch. Konkrétna predstaviteľka konkrétnej sekty – pod romantickým názvom „prístup zameraný na človeka – PCA“ sa skrývajú rogeriáni. Najskôr ma potešila, neskôr sklámala. Nedozvedela som sa veľa o osobných skúsenostiach autorky, o jej práci terapeutky PCA v konkrétnych podmienkach konkrétnej krajiny. Očakávala by som od autorky, ktoré hlása autenticitu ako zásadný životný postoj a svoju vieru, viac odvahy byť autentickou – autenticky písať. Staví pred seba na obranu mená a citácie uznávaných veľikánov, obracia sa na nich s každým svojim názorom, hľadajúc podporu, potvrdenie a možno práve nejaký ten názor. Zostala vo mne chuť dizertačnej práce o vlastnom vierovyzna-

š spôsobujú to, čo sa naučili, svojej praxi, potrebám svojich klientov. Opäť slová Josepha Wolpeho: „Je prirodzené prisudzovať úspech konkrétnej metóde. Nie je tu však únik pred skutočnosťou, že základná miera úspechu je všade takmer rovnaká a nijaký úspech nemôžeme práve z tohto dôvodu pripisovať špecifickej metóde, ale skôr nejakému procesu, ktorý je spoločný všetkým terapiám. Zjavne sa tento proces vzťahuje na emočné pôsobenie terapeuta na klienta.“ Výskum v psychoterapii opakovane potvrdzuje, že kľúčovým faktorom spoločným pre rôzne terapeutické smery je vzťah medzi klientom a terapeutom, jeho kvalita. Skúmať efektivitu jednotlivých intervencií je veľmi zložitá a výsledky sú rozporuplné. Netreba vešať hlavu. Ako terapeutom nám to dáva dostatok slobody vybrať sa cestou, ktorá najviac vyhovuje nášmu založeniu, a ako klienti sa môžeme cítiť slobodne, vybrať si terapeuta, ktorý nám sedí ľudsky, nezaťažovať sa príliš technikami, ktoré používa.

Petra Zemanová

Julija Kljajić, Bez názvu, 2000

Čie slová/telá zavážia

túžbou zostať verná tým, ktorých číta: Sexualizované násilie nie je exces sexuality, ale uplatnenie moci. Ženy možno ponížiť ako ženy (a mužov ako mužov). Rodové ideológie a politiky sexualizujú vykazujú obdivuhodnú kontinuitu. Aj hlas väzneného, pokiaľ je jediný počuteľný, je hlasom človeka, a vždy lepší než ticho. Sekundárna traumatizácia obetí, keď spoločnosť neuzná ich ujmu, môže byť zraňujúcejšia než násilný čin sám. Ekonomia úžitku vie fabrikovať túžiacie telá a telá, po ktorých sa túži. Aj práca na vlastnom sebazničení je práca. Na každú diery je záplata.

Rakúskym historičkám Helge Amesbergerovej, Katrin Auerovej a Brigitte Halbmayrovej vyvstala téma sexualizovaného násilia, keď v rámci širšieho projektu uskutočňovali rozhovory s väzenkýňami ženského koncentračného tábora v Ravensbrücku. Niežeby tieto ženy voči sociálnym vedkyniam pojali dôveru a ponúkli jasne artikulované príbehy sexualizovaného násilia – historičky nekonštatujú nijaký vznik romantizujúceho puta medzi subjektmi a objektmi výskumu, ktorý by mal za dôsledok ambíciu byť hlasom týchto väznených žien „v zastúpení“. Autorky píšú o práci, ktorá často zasiahla možnosťou ich vlastných zdrojov vysvetlenia, a tiež ich vlastných zdrojov chápania; možno bola teda aj obťažujúca. V podobnej situácii sa ocitnú i čitateľky – urobiť z osamelých výpovedí, doslovných záznamov rozhovorov súdržný celok a obsiahnuť ho nejakým jednoznačným „posolstvom“, hoci aj pomocou vysvetľujúcich preklenutí s charakterom vedeckého diskurzu, je práca nielen pre myseľ, ale aj pre niečo podobné tomu, čo Kant nejasne nazval morálny cit.

Základným materiálom práce boli teda rozhovory s väzenkýňami ženami – nie sú však také, že by nimi bolo možné ilustrovať všeobecné tézy, spraviť z nich exemplifikácie nadčasových právd. Jednoznačné zmanienky o napr. nútenej prostitúcii, sexuálnom vykorisťovaní, znásilneniach, sexuálnom obťažovaní v pramenných rozhovoroch fakticky nie sú. A jednako autorky považovali za nevyhnutné podrobovať všetky rozhovory konfrontatívnej interpretácii, pri ktorej by bolo možné vylúčiť práve tie romantizujúce interpretácie podporujúce jeden explanačný rámec, náchylný vylúčiť iné časti ľudských príbehov. Nielen toto konfliktné hľadanie vysvetlení vyčerpáva, namáhavé bolo už presadzovanie základného prístupu k interviewovaným ženám – neuspokojenie sa s prvým kladením príbehu,

feministickej historičky Joan W. Scottovej o tom, že „skúsenosť je vždy už interpretáciou a aj potrebuje byť ďalej interpretovaná.“ Interpretáciu prácu sťažuje fakt, že subjektom rozprávania chýbajú kolektívne zdieľané výrazy, ktorými by mohli odkázať na zavedené významy. To podstatné sa v prípade ženských obetí sexualizovaného násilia v nacistických koncentračných táboroch často vypovedá medzi prehovormi priamej reči, prostredníctvom pošmyknutí jazyka, ktoré možno zdôvodniť ako systematické používanie dialektu, alebo v piesni: „Dnes nemôžem zaspáť, dnes nemám žiadny pokoj. Je kaput celá.“

Príbehom žien z bordelov koncentračných táborov, väzenkýň znásilňovaných počas vypočúvania, žien-väzenkýň-matiek bitých do prsníkov, žien potupne menštruujúcich v koncentračných táboroch, príbehom dievčat a žien, ktorým na začiatku „len“ ostrihali vlasy a zbavili ich všetkého telesného ochlpenia, alebo ktoré sa ako štrnásťročné „len“ prizerali znásilňovaniu priateľiek, chýba vôbec akákoľvek artikulácia. Nemajú svojho Prima Leviho, ktorý by bol povinným čítaním; majú roztratené úsilie, ako napr. dizertačnú prácu Česky Marty Kosovej, obhájenú v 50. rokoch 20. storočia na Karlovej univerzite, opätovne vydanú v roku 1998 vo Viedni v nemeckom preklade. Iné príbehy sexualizovaného násilia, akým je napr. príbeh Patricie Hearst, sú naopak prebytkom významu, vrstvením interpretácií konštruované takpovediac „v reálnom čase“. Vezmite do ruky niektorú z trendových publikácií s fotografiami, ktoré vytvárali vizualitu toho-ktorého desaťročia – v 70. rokoch 20. storočia bezpochyby nájdete fotografiu Patricie Hearst s automatickou zbraňou, a to buď pred dakou vlnkou, alebo pohybujúcu sa v takmer filmovom priestore banky. Natukajte jej meno do vyhľadávacieho obrázku a zistíte, že jej donekonečna reprodukovávaná tvár má status ikony a zásobuje imagináciu pre mnohoraké použitia, že súčasťou týchto použití je dokonca aj jej účinkovanie v televíznom seriáli.

Hearst je aj subjektom feministických privlastnení; robí tak napr. Kathleen Barry, autorka jednej z prvých feministických prác o prostitúcii *Female Sexual Slavery* (1979). Vo svojej ďalšej knihe *The Prostitution of Sexuality* mapuje celosvetový trh so ženskými telami, sexom, ktorý poskytvajú mužským spotrebiteľom ženy – predovšetkým ako prostitútky. V tzv. feminist sex wars 80. rokov 20. storočia Barry

mi rukami, páskou cez oči. Počas nich americká verejnosť solidarizovala s jej rodičmi; ako stelesnenie amerického sna – bohaté dievča s dobrou výchovou a perspektívou sobáša s nemenej bohatým mladým mužom z dobrej rodiny – si jej obraz hýčkali konzervatívne médiá a získavali body proti tomu, čo bolo v ich očiach ľavicovým radikalizmom – inak SLA, malej organizácii, vedenej (nie nezvykle ani pre ľavicové hnutia a skupiny) autoritárskymi mužmi presadzujúcimi vlastné záujmy. Všetka súcitná afektivita verejnosti sa razom premenila v opak, keď Hearst na videonahrávke potvrdila svoje členstvo v SLA a v novinách sa neskôr objavili zábery priemyselnej kamery v jednej z bánk, ktorá zachytila Hearst, teraz už Taniu, ako spolupáchateľku bankovej lúpeže. Po zabití niekoľkých členov SLA bola federálnymi agentmi vypátraná aj Hearst a začal sa proces, ktorý definitívne skončil až odchádzajúci prezident Bill Clinton omilostením Hearst zo zločinov, ktoré mala údajne spáchať ako členka SLA. Verejnosť, kalifornské i federálne súdy, a médiá, pretvorili svoj vášnivý mitleid na jasnozrivú politickú analýzu, keď z dvoch rokov, ktoré Hearst strávila v zajatí, vytvorili obraz akéhosi perverznejho consciousness

sahuje všetky prvky viktimizácie žien a výpovede Hearst skôr dokumentujú jej vlastné dôvodenie preto, aby Hearst spravila „prototypom“ sexuálneho otroctva žien.

Obe čítania sexualizovaného násilia deklarujú a aj uplatňujú rôzniace sa feministické stanoviská, ktoré vyplývajú ani nie tak z akejsi euro-atlantickej feministkej roztržky, ako skôr z iného časového ukotvenia a zázemia v disciplíne. Barry, spolu s napr. Carole Pateman, rod považuje za termín, ktorý zahmlieva jednu z dichotómnych spoločensky funkčných logík – tú, ktorá normuje ľudí ako mužov a ženy. Obe tvrdia, že ženy sú a môžu byť utlačané, vykorisťovateľné ako ženy s istými predpokladanými sexuálnymi a reprodukčnými schopnosťami. Amesberger, Auer a Halbmayr sa dôslednejšie zase venujú komplexnej tvorbe rodových identít a sebaiinterpretácie v súčinnosti s antisemitizmom, rasizmom, eugenikou, heterosexizmom a antifeminizmom, pričom sexualitu považujú za aspekt života, ktorý je, foucaultovsky povedané, nadaný nezmernou inštrumentalitou, zväčšujúcou sa najmä na priesečníkoch vedenia a praxe ekonomie, medicíny, psychiatrie a vedenia o populácii.

Obe čítania sexualizovaného násilia uplatňujú rôzniace sa feministické stanoviská, ktoré vyplývajú ani nie tak z akejsi euro-atlantickej feministkej roztržky, ako skôr, iného časového ukotvenia v disciplíne.

raising, presvedčivého „ľavicového“ indoktrinovania, ktorým mala Hearst prejsť a napokon akási ideológiu vďačne a súhlasne prijať. Nikto nebral do úvahy, že Hearst sa k SLA neprihlásila ako sympatizantka, ale bola unesená, držaná v zajatí, systematicky znásilňovaná, a ako povedala v rozhovore pre CBS – neustále žila v strachu z toho, že „ľudia, s ktorými žijete, vás zabijú, pretože ste pre nich stratili akúkoľvek užitočnosť, no stále ste nažive“.

Barry ako jedna z nemnohých, ktorí vedeli prečítať rodový podtext protirečivého obrazu Hearst na verejnosti, získala k Hearst privilegovaný prístup – zhovárala sa s ňou ešte počas jej procesu a uväznenia. Ten jej umožňuje aj istú privilegovanú interpretáciu. Okrem toho, že autorka v prípade Hearst podrobne identifikuje prvky sexualizovaného násilia, ktoré bývajú predmetom fascinácie a totálnej dezinterpretácie médií, a teda robí vynikajúcu prácu v konfrontovaní týchto zraňujúcich znejasňovaní, však prípad Hearst inštrumentalizuje. Tento postup je zjavný najmä v porovnaní s prácou rakúskych historičiek, ktoré absencie v rozprávaní jednoducho nevyplňajú. Barry oproti tomu nazýva prípad Hearst „ideálno-typickým“, lebo ob-

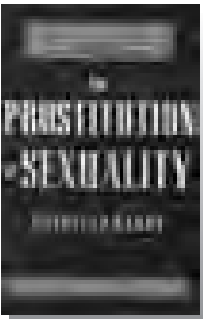
Jednako je však vždy ohromujúce, že posledné slovo pri ženách akoby malo ich telesné pohlavie, penetrovateľnosť, to, že s nimi muži môžu mať aj vynútený sex. Ženy ako pohlavně-sexuálne bytosti možno prostredníctvom ich vagín, materníc, prŕs potrestať, odmeniť, definovať a vložiť do rodovo-pohlavného poriadku tohto sveta. Znásilňovaním žien vo vojne možno bojovať proti telu národa, poskytovaním žien v nútenej prostitúcii zase údajne zvyšovať pracovný výkon mužov, aj väzňov v koncentračných táboroch. Prihliadajúc na spomínané prípady sexualizovaného násilia používaného proti ženám je potrebné klásť si otázku: ako je to možné? A treba tak robiť nie v rezignovanom povzdychu, ktorý je možno prvou artikuláciou traumatizovaného subjektu, ale spolu s Carole Pateman sa pýtať, ako je možné, že v patriarchálnych spoločnostiach existuje istý predpoklad automatického nároku na prístup mužov k telám žien. V takomto skúmaní sa ukáže, že rodové ideológie a politiky sexualizujú vykazujú obdivuhodnú kontinuitu a sexualizované násilie nie je agresívnou katastrofou sexualizovanému, ale uplatnením moci.

Lubica Kobová

- ▲ H. Amesbergerová, K. Auerová, B. Halbmayrová
- ▲ *Sexualizované násilie. Ženské zkuštenosti z nacistických koncentračných táborů*
- ▲ Preklad Eduard Světlík
- ▲ BBart 2005
- ▲ 383 strán
- ▲ 386 Sk

- ▲ Kathleen Barry
- ▲ *The Prostitution of Sexuality. The Global Exploitation of Women*
- ▲ New York University Press 1995
- ▲ 381 strán
- ▲ 23 USD

- ▲ Carole Pateman
- ▲ *Sexuálna zmluva*
- ▲ Preklad Lubica Hábová
- ▲ Aspekt 2000
- ▲ 301 strán
- ▲ 249 Sk

Príbehy žien z bordelov koncentračných táborov, väzenkýň znásilňovaných počas vypočúvania, žien-väzenkýň-matiek bitých do prsníkov nemajú svojho Prima Leviho, ktorý by bol povinným čítaním.

ale opakujúce sa dožadovanie zvýznamňovania vymazaných miest vlastných životov. Výsledkom nie je priblíženie historickej pravdy pomocou individuálnych prípadov, ale „štúdia“ komunikovateľnosti traumatizujúcich zážitkov, ktorých indikátormi sú skôr mlčanie, náhle zmeny témy, nadužívanie priamej reči, veľké časové skoky, nedokončené príbehy, neúplné a zmätené formulácie. To, či je niečo násilím, môže posúdiť len človek, ktorému sa násilie deje, jej/jeho „subjektívny vnem“. To, čím je výpoveď o násilí konečne legitimizovaná, však nie je „skúsenosť“, ďalej neredukovateľné vysvetlenie obete násilia, keď je takýto subjekt jediným vykladateľom vlastného Ja. Desiatky strán reprodukovaných rozhovorov, pokusy nájsť slová a zvládnuť tak kontingenciu a protirečivosť v živote niektovej zo žien, skôr podporujú presvedčenie

zaujímala jedno z popredných miest popri autorkách minnesotskej zákonnej úpravy sexuálneho obťažovania Catharine MacKinnon a (nedávno zosnulej) Andree Dworkin. Táto osobná história Barry nepochybné formuje aj jej (opakovaný) prístup k príbehu Hearst.

Podobne ako rakúske historičky Barry útočí na predpokladanú dobrovoľnosť konania v situácii zajatia a dlhodobej traumatizácie. Sleduje prípad Patricie Hearst, ktorú 4. februára 1974 uniesla organizácia Symbionese Liberation Army (SLA). Hearst bola vtedy deväťročnou miliardárovou dedičkou, študentkou na Berkeley. Mala hodnotu 6 miliónov dolárov, ktoré mala jej rodina, predovšetkým jej otec, poskytnúť na zabezpečenie jedla pre chudobných ľudí z oblasti San Francisca. Päťdesiatšesť dní bola držaná v komorách dvoch bytov, so zviazanými

Julija Kljajić, *Bez názvu*, 2000

Láska na všetky spôsoby

sa presvedčením, že pre nich prišla zmena príliš neskoro. Stáli rozpačití na prahu sveta, do ktorého nemali odvahu vstúpiť. Súbor bývalých právd, hoc aj negatívne formulovaných, sa rozplynul v promiskuite názorov; rýchlych, plytkých a často iba na jedno použitie. Pestrosť mnohých filozofií, vyhnaných materialistickou pravdou, ktorá zvíťazila, sa vrátila späť. Avšak často v podobe tovaru.

Na námestí mal Matkin tesne pred dvadsiatkou. Obdobie Rázcovho hrubého kapitalizmu a vulgárnej politiky absolvoval na vysokej. Nemusel sa predierať hnusnými praktikami prvých rokov po. Ale spoznal ich. Naučil sa „jazyku aj pravde ulice“. Vie, ako na seba zarobiť, aj ako všetko minúť. V podniku si vyberá z dvadsiatich rôznych nápojov. A je dosť vzdelaný, aby vedel, že to sú iba chute a nie zmysel života.

Keď napísal prvý román, mal už tridsať. Neprekvapuje ho vlastný cynizmus ani hlúposť tých naokolo. Vie, že sú to spojitý nádobý. Oboch príbúda aj ubúda rovnakou mierou.

Polnočný denník popisuje stav doby. Lubovoľné noci striedajú lu-

programu dňa. Nestará sa, čo bude pozajtra.

Použijú starý rebríček hodnôt, mohli by sme to nazvať bezcieľnosťou. Lenže ten rebríček už nefunguje ani pre tých, čo mu verili. Matkinovi hrdinovia ho majú odložený v komore spolu s otcovým logaritmickým pravítkom. Vedia, že po každom žúre duša vytrvá a je pripravená konzumovať ďalšie dni.

Matkin v Polnočnom denníku komentuje svet, ale o sebe veľa neprezrádza. Netúži sa rýpať v minulosti, či nedajbože v budúcnosti. Avšak pod nesentimentálnym nánosom vôle prežiť sa ukrýva zvedavosť. Matkin skúma prítomnosť ako filozof, ktorý škrtol čas.

Druhá kniha Maxima E. Matkina *Láska je chyba v programe* je dôkazom, že život v kruhu nie je trvalo udržateľný stav. Bytie zo dňa na deň je metafora pekla. Matkin z neho hľadá východ. Aj keď všetky dvere vedú iba k očistcom.

Autor dozrieva tvorbu. Objavuje na tie isté otázky nové odpovede. Mexická vlna odpovedá spôsobom, ktorý pozorný čitateľ musel tušiť od

Prísady, z ktorých Matkin v Polnočnom denníku mieša každodennosť, sú ostré a užíva ich vo veľkých dávkach. Nestará sa, čo bude pozajtra.

bovoľné dni. Život sa točí v kruhu: opitnosť, eufória, zúfalstvo, antidepresíva. Nabrúsený, nehanbiaci sa rozum je stále pripravený odraziť situáciu vtipnou replikou, ktorej by už Pišťankov Rázc nerozumel.

Prísady, z ktorých Matkin mieša každodennosť, sú ostré a užíva ich vo veľkých dávkach. Alkohol sa pije až do resetu mozgu, láska ho zvädza k skákaniu z mosta, sex patrí do

začiatku. On a jeho postavy nie sú iní ako ich rodičia. Pravdy, ktoré do nich zaštepili, neprestali platiť iba preto, že rodičia zrazu nevedia ako ďalej.

Nakoniec, táto situácia nie je až taká ojedinelá. Každá zmena režimu, krach, vojna, prenasledovanie, emigrácia oberajú o názory, o majetok, o slobodu. Ľudia odjakživa z času na čas strácali svoje istoty. A potom ich

zase našli. Niekedy aj nie. Deti vždy visia rodičom na perách. Aj vtedy, keď lepšie ovládajú jazyk nového sveta, do ktorého sa ich rodičia prísťahovali prineskoru.

Mexická vlna prestala ignorovať čas. Začína sa pred štvrtstoročím, keď jej hrdinovia boli ešte deťmi. Aby sme dostali šancu pochopiť, akí sú dnes. Ako v každej Matkinovej knihe sú to znovu súrodenci. Staršia Tereza a Henry, ktorému ani IQ 160 nepomáha vyznať sa v sebe samom. A ešte nevlastná sestra Verona, ktorá tým dvom ukradla otca, priťahuje smrť a počúva Vivaldiho.

Mexická vlna sa skvele číta. Je zábavná, dojímavá, vzrušujúca. Človek si ani nestihne uvedomiť, ako veľmi je v čomsi tragická. Vlastne očistná.

Sledujeme ich od počiatku osemdesiatych rokov. Okolo hnil socializmus, ale deti sa netýkali. Až omnoho neskôr ich dobehol jeho skazený puch. Rodičia ešte držali opraty vlastných trápení vo svojich rukách. Aspoň tak sa to deťom javilo. A nikto sa neunúval vysvetliť im opak.

Vďaka tomu, že kniha prebrowsuje historickými udalosťami, si môžeme uvedomiť, ako málo vplyva veľká politika na každodenné osudy. Pád režimu, rozbitie republiky, zmarené referendum, prijatie do Európskej únie sú len epizódami drám, v ktorých on je domácim tyranom a ona ho prestala milovať. No Matkin nás nenechá zabudnúť, že história niekedy zarezá hlboko. Vtedy to strašne bolí a často ide o život.

Témou Mexickej vlny je najmä láska na všetky spôsoby. Ona a on, ona a ona, on a on. Súrodenci vo všetkých garde. Ale tentoraz paradoxne je to najmä bolestná, trpká, ubližujúca a ubližujúca si, nikdy nekončiacia láska rodičov a detí. Láska ako obeta. Aj ako zodpovednosť, z ktorej sa nedá ujsť. Hoci nič, čo má človek rád.

Mexická vlna sa valí rokmi, z ktorých si vyberá momentky. Niekedy kľúčové, inokedy zdanlivo náhodné. Každá epizóda má vlastnú dramaturgiu, napätie aj vtipnú, patetickú či bolestnú pointu.

Ako vždy sa to skvele číta. Kniha je zábavná, dojímavá, vzrušujúca.

Človek si ani nestihne uvedomiť, ako veľmi je v čomsi tragická. Vlastne očistná.

Napriek zdanlivej ľahosti sa domnievam, že autor sa pokúša čosi pochopiť. Avšak pred hlbokomyseľnými moralizmami má elegancia vždy prednosť. Kráľovstvo za vtip, šarm a štýl.

V knihe sa objavujú aj veľké vety. Autor ich väčšinou nehovorí sám. Vkladá ich do úst hrdinom. Tí po sebe metajú repliky ako na divadle.

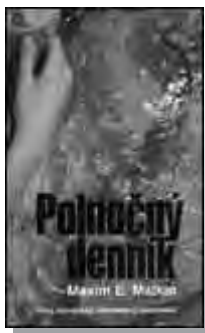
Raketové tempo Matkinových kníhok sa príliš nemení. Ktovie, či to spôsobila týždňová či takmer denná

periodicita, s akou vychádzali najprv v inZine.sk a neskôr v Pravde. Alebo je to jednoducho pulz doby. Tikajúci metronóm Sexu v meste či nožičky naspídaného strihača z MTV. Zvonenie kľúčmi. Bodka. Ruka vkĺzla do ruky. Bodka. A už je zarobené na pád štyridsaťročnej diktatúry, aj na lásku.

Mexická vlna je chvíľami sentimentálna, niekedy patetická, občas melodramatická, často cynická. Kdekoľvek ju otvoríte, je bystrá, stručná, vtipná, plná nešťastnej, ale aj naplnenej lásky. Akoby bol Matkin obdivovateľ Schopenhauera a presvedčený gýčiar. Očividne sa nestará o vysoké a nízke žánre. Za vtipnú repliku obetuje aj diplom z estetiky. Ale dnes by možno aj Shakespeare písal sitcomy.

Na záver tri odporúčania. Ak ste si na Matkinovi obľúbili najviac recenziu Jozefa Bžocha na jeho prvú knihu, ostaňte pri Bžochovi. Nepobavíte sa, ale ani neurazíte svoj vkus. Ak sa vám páčil už Polnočný denník či *Láska je chyba v programe*, neváhajte. Mexická vlna vám prinesie podobný pôžitok. A ešte čosi navyše. Ak sa vám predchádzajúce knižky páčili, ale neradi to pripúšťate, pretože to nie je celkom vaša polička, kúpte Mexickú vlnu svojmu synovi či dcére. Zavďačíte sa im, majú vkus po vás. A ani im to nebude prekážať.

František Gyárfáš

- ▲ Maxim E. Matkin
- ▲ *Polnočný denník*
- ▲ Slovart 2003
- ▲ 174 strán
- ▲ 249 Sk

- ▲ Maxim E. Matkin
- ▲ *Láska je chyba v programe*
- ▲ Slovart 2004
- ▲ 179 strán
- ▲ 249 Sk

- ▲ Maxim E. Matkin
- ▲ *Mexická vlna*
- ▲ Slovart 2005
- ▲ 150 strán
- ▲ 249 Sk

Fotografická skupina J. B., Kremnica 2005

O spisovateľovi Maximovi E. Matkinovi toho veľa nevieme. Podľa nepriamych indícií sa narodil okolo roku sedemdesiat. Keď na námestí zvonil kľúčmi od rodičovského bytu, stal sa práve voličom. A hneď si mohol slobodne vybrať.

Mnohé, čo ho rodičia, škola a štát naučili, mu bolo zrazu nanič. Prínajmenšom musel mať ten pocit. Veď akú cenu začali mať ponaučenia typu: „Do ničoho sa nepleť. Nevytŕčaj. Príliš nepracuj.“

Matkin a jeho rovesníci prišli zo dňa na deň o svoje autority. Ich seabedomí otcovia a praktické mamy zrazu nevedeli, čo so sebou. Týrali

Okupácia izraelskej politiky

Akiva Eldad a Idit Zartal na 640 stranách svojej knihy (Vládcovia krajiny. Osadníci a štát Izrael, 1967 – 2004) analyzujú, ako ovplyvnila okupácia z roku 1967 izraelské demokratické zriadenie. Nie je to kniha o tom, čo spôsobila okupácia Palestínčanom, ani o vzájomnom pôsobení okupácie a palestínskeho terorizmu. Neodcudziteľné národné práva Palestínčanov, práve tak ako odsúdeniahodné (a mimochodom, z palestínskeho hľadiska aj kontraproduktívne) teroristické metódy boja za tieto práva a problém okupácie sa, samozrejme, často preplietajú a vzájomne sa ovplyvňujú. Avšak palestínske národné práva, ako aj teroristické metódy Palestínčanov sú kategórie samy osebe a ich podpora alebo odsúdenie nemôžu byť odvodené výlučne, alebo hoci aj prevažne z izraelskej okupácie.

Na jednej strane, s ohľadom na medzinárodný nátlak a na iné hľadiská, nechceli alebo sa neodvážili obsadené územia anektovať (okrem východného Jeruzalema a Golanských výšin – aj tieto anexie však považuje medzinárodné spoločenstvo za nezákonné). Na druhej strane z vlastnej vôle alebo pod tlakom nacionalistických síl chceli na obsadených územiach usadiť židovských osadníkov, pretože v existencii osád videli záruku, že nebudú nútené územia vrátiť – aspoň nie všetky. „Rozvoj osád by nebol možný bez masívnej podpory, ktorej sa im dostalo od štátnej správy, a to bez potrebného zákonného podkladu,“ konštatujú autori. Dôkazom exponovanosti všetkých izraelských vlád na poli výstavby osád (výstavba všetkých osád je podľa medzinárodného práva nelegálna) môže byť, že táto výstavba dosiahla najväčšieho rozmachu za vlády Strany práce na čele s Ehudom Barakom práve v čase, keď Barak pri politických rozovoroch navrhol Arafatovi navrátiť 97 percent obsadených území. To čiastočne vysvetľuje nedôveru, s ktorou Arafat prijal Barakove návrhy – i keď to neospravedlňuje ich totálne odmietnutie. Najväčšiu „prácu“ na tomto poli odviezol vo svojich rôznych vládných funkciách terajší premiér Ariel Šaron. Stále vyzýval rozmnožiť osady a z vládných zdrojov pomáhal financovať ich zakladanie. V čase mierových rozhovorov v Camp Davide v roku 2000 Šaron (vtedy práve v opozícii) povedal: „Každý deň treba postaviť novú osadu, a tak dokázať Američanom, že v Izraeli neexistuje podpora pre ústup z Judey a Samárie.“ (okupovaného Predjordánska, pozn. autora). Teraz ako premiér, ktorý sa realisticky rozhodol likvidovať židovské osady v Gaze (žilo

v nich asi 7500 osadníkov medzi 1,3 miliónom Palestínčanov), Šaron žne plody semien, ktoré vtedy zasadil. Pre osadníkov sa stal „zradcom národa“, tyranom, aký vraj proti Židom nepovstal od doby nacistov.

To všetko sa nemohlo stať bez istého „zprostitutovania“ izraelskej justície, ešte nedávno – a čiastočne dodnes – považovanej za zlatú korunu na hlave izraelskej demokracie. Iba ako výsledok dlhodobého procesu začali izraelské súdy v mnohých prípadoch fakticky odhliadať od nezákonných činov osadníkov a od ich potrestania. Pred okupáciou by sa asi nebolo stalo, aby sudca prejavil pochopenie voči členom židovského podzemného teroristického hnu-

svojich rukách moc a vplyv a fakticky diktuje celej spoločnosti svoj národný, politický a spoločenský program. Keďže sú vedení zásadou „kto nie je s nami, je proti nám“ – aj tí, ktorí ešte včera boli ich sponzormi, ale z rôznych príčin zmenili svoj názor (nielen Šaron a Peres, ale v minulosti aj premiér Menachem Begin) –, každý sa stáva terčom nenávistných útokov, „bezcitným poľským Židom (!) znesväcujúcim pamiatku obetí nacistov“, „bezbožníkom“, „spojencom nepriateľov“. Zvláštnu skupinu tvoria rabíni židovských osád, ktorí podľa zákona dostávajú plat od štátu, no vyvíjajú otvorenú činnosť proti vláde a jej politike. Títo rabíni vystupujú proti všetkým prejavom

Za aktívnej mlčanlivej, rovnako ako nelegálnej podpory štátnych inštitúcií pomerne malá, ale veľmi dobre organizovaná, ideologicky pevná skupina osadníkov sústredila vo svojich rukách moc a vplyv a fakticky diktuje celej spoločnosti svoj národný, politický a spoločenský program.

tia, ktorí zavraždili šesť študentov palestínskej univerzity v Hebrone a položili míny pod autá arabských starostov, a aby o nich povedal, že sú „v podstate dobrí a idealisticky založení ľudia“. A aj tí, ktorí boli za vraždy odsúdení, boli po krátkom čase prepustení z väzenia. O cynickosti, ktorá čiastočne ovládla aj prokuratúru, svedčí otrasný argument prokuratorky Pliji Albekovej v procese, v ktorom Palestínčan žiadal odškodné za zabitie svojej ženy vojákom pohraničnej stráže. „Žiadateľ smrťou svojej ženy iba získal. Keby žila, musel by sa starať o jej živobytie, takto to robiť nemusí, takže jeho strata je nulová,“ povedala pani Albeková. Štátny prokurátor ju za tento argument pokáral, no tým sa to aj skončilo. Na obsadených územiach vznikol stav, ktorý sociológ a bývalý poslanec Amnon Rubinstein charakterizoval slovami: „Sú tam plnoprávni izraelskí občania a sú ne-izraelskí ne-občania s ne-právami.“

Za aktívnej mlčanlivej, rovnako ako nelegálnej podpory štátnych inštitúcií pomerne malá, ale veľmi dobre organizovaná, ideologicky pevná skupina osadníkov (je ich asi 200 tisíc – medzi takmer 7 miliónmi obyvateľov – a ich vedenie pozostáva z niekoľko stoviek ľudí) sústredila vo

demokracie a rovnoprávnosti. Ich „vybrané“ nadávky a náboženské kliatby ovplyvňujú mladých fanatikov, ochotných a schopných urobiť čokoľvek. Vrah premiéra Jicchaka Rabina Jigal Amir priznal, že bez rabínskej kliatby, namierenej proti premiérovi, by svoj čin nebol spáchal. Izraelská bezpečnosť teraz považuje za celkom reálnu možnosť, že židovskí fanatici sa pokúsia zavraždiť aj premiéra Šarona, či vyhodit do vzduchu mešity na jeruzalemskej Chrámovej hore, a tak spôsobiť krvavý konflikt s celým moslimským svetom.

Pod vplyvom týchto javov protidemokratické normy postupne presakujú z obsadených území aj do pôvodného Izraela a izraelská spoločnosť sa s tým – zdá sa – do istej miery zmiernuje. „Židovské osady na obsadených územiach spôsobili, že izraelská spoločnosť je dnes menej demokratická, menej humanistická, menej racionálna, naproti tomu chudobnejšia, rozštiepenejšia, presýtenejšia nenávisťou a konfliktami,“ píše autori knihy a konštatujú, že ich kniha síce určite „vyvolá hnev, nepokoj a predovšetkým smútok“ – ale taká je skutočnosť.

Yehuda Lahav

▲ Akiva Eldad a Idit Zartal, Adonei ha'aretz: hamitnachlim umidnat yisrael, 1967 – 2004
▲ Dvir 2004
▲ 640 strán
▲ 83.30 sekelov

V roku 1967 veľké víťazstvo v „šesťdňovej vojne“ potešilo každého v Izraeli. O to viac, že spočiatku prevládali obavy, že sa uplatní arabská početná prevaha a židovský štát nápor nevydrží. Opätovné stretnutie s biblickými miestami sa považovalo za radosť, no dočasný zážitok. A to do takej miery, že minister obrany Moše Dayan nariadil „čo najrýchlejšie“ vymazať z mapy mesto Kalkilija a tri dediny na ceste do Jeruzalema, aby neprekážali nevyhnutnej úprave (vtedajšej) demarkačnej línie ešte pred nutným ústupom. Plán zničenia Kalkilije sa dostal na verejnosť a neuskutočnil sa. Mesto dodnes stojí a na mieste troch bývalých dedín prebieha tel-avivsko-jeruzalemská autostráda. No pretrváva aj okupácia, ktorú vtedy každý (úprimne!) označoval za osvietenu.

Ale ako plynul čas, izraelské vlády (pravicové, ľavicové, „vlády národnej jednoty“) sa dostávali do pasce.

Téma čísla: SYMBIONTY

KALENDÁRIUM
Súťaže
Výstavy

MEŠTIANSKY DOM,
LAURÍNSKA 18,
BRATISLAVA
KATARÍNA HABERLANDOVÁ
Dom s veľkým úfom

HOTEL BESÍDKA, HORNÝ
NÁMESTÍ, SLAVONICE
ALEXANDR SKALICKÝ
Rekonstrukcia Besídky ve Slavonicích

DOSTAVBA SKLADU
FIRMY AMICUS, SKALICA
PAVOL KORČEK Neobyčajný sklad
v obyčajnej zástavbe alebo „modrá
je dobrá“

SKY BOXY A SKY
LOUNGE, ST ARÉNA,
BRATISLAVA
PETER MORAVČÍK
Upgrade starej dámy

STAVMAT IN
– OBCHODNO-
ADMINISTRATÍVNA
HALA, VAJNORSKÁ
ULICA, BRATISLAVA
PETER EISENREICH
Poetický pragmatizmus

PROJEKTY
Súťaž na polyfunkčný objekt na
Seberínho ulici v Bratislave
Výber účastníka pre X. medzinárodnú
výstavu architektúry v Benátkach

FORUM
Národný futbalový štadión
Jaromír Sirotek 1921 – 2005

RECENZIE
Tichá závisť, alebo čo majú spoločné
Le Corbusier, Kenneth Frampton
a Juhani Pallasmaa. Majstri
architektúry

Branislav Somora:
Tvarovanie v architektúre
My Architect, A Son's Journey
Hold Ester Martinčekovej – Šimerovej

INÁ KULTÚRA

Julija Kljajic a Fotografická skupina J. B.
(Ján Šípocza a Barbora Haviarová) sú
študenti III. ročníka Ateliéru fotografie
VŠVU.

POVIEDKA 2006

Do desiateho ročníka literárnej súťaže sa prijímajú iba príspevky zaslané najneskôr do 31. januára 2006 na poštovú adresu:

POVIEDKA 2006
P. O. BOX 99/ LCA
810 00 Bratislava 1

Zoznam víťazných poviedok a informácie o predchádzajúcich ročníkoch nájdete na internetovej adrese:

www.POVIEDKA.sk

Infolinka o súťaži: 0903/882 000
E-mail: info@poviedka.sk

Bratislava Kozia 3a Žilina Batorova 5 Košice Mlynská 6 Banská Bystrica Dobrá 8 www.artforum.sk tel:phone:02/54411898

KNÍHKUPECTVO ARTFORUM

DOBRODRUŽSTVO MYSLÉNIA

OBJEDNÁVKA PREDPLATNÉHO ČASOPISU – Knihy & spoločnosť

Objednávam si:

..... ks ročné predplatné (240,- Sk), ks polročné predplatné (120,- Sk)

Platbu za predplatné vykonám týmto spôsobom:

- Poštovou poukážkou typu „H“ na adresu: L.K. Permanent, spol. s r. o., pošt. prieč. 4 (Monika Herbergerová) 834 14 Bratislava 34
- Preplatením vystavenej faktúry: IČO/DIČ:

Meno/Firma: Ulica/Číslo: Mesto/PSČ:

Telefón: Dátum: Podpis:

L. K. Permanent, spol. s r. o., tel.: 02/44453711, fax: 02/44373311, e-mail: lkperm@lkpermanent.sk, www.lkpermanent.sk
(L. K. Permanent vybavuje objednávky na Slovensko a do zahraničia - okrem Českej republiky.)

Objednávky do Českej republiky: call centrum: +420/234 09 28 51, fax: +420/234 09 28 13,
e-mail: predplatne@predplatne.cz, web: www.predplatne.cz
(ročné predplatné 240,- Kč + poštovné v rámci ČR, polročné predplatné 120 Kč + poštovné v rámci ČR)

